

BIBLIOTECA DE TEHNICĂ ȘI ARTĂ MEȘTEȘUGĂREASCĂ

EDITATĂ DE UNIUNEA CAMERELOR DE MUNCĂ

Nr. 4

VIRGIL MOLIN

Redactorul revistei „Grafica Română”

CARTEA TIPOGRAFULUI

Vol. I

Litera și uneltele culegătorului

1939

EDITURA UNIUNEA CAMERELOR DE MUNCĂ

Muzeul Atelier Tipografie Sibiu

BIBLIOTECA DE TEHNICĂ
ȘI ARTĂ MEȘTEȘUGĂREASCĂ

Apare sub îngrijirea d-lui Virgil Molin
Președintele Uniunii Camerelor de Muncă

CARTEA TIPOGRAFULUI

Manual practic pentru toți tipografuli
zețari și pentru toate școlile speciale

Vol. I

Litera și uneltele culegătorului

de

VIRGIL MOLIN

Redactor al revistei „Grafica Română”

1939

Editura „Uniunii Camerelor de Muncă”, București

P R E F A Ț A

Din ciclul manualelor de tehnică și artă meșteșugărească editate de „Uniunea Camerelor de Muncă“ face parte și această „Carte a Tipografului“.

*A fost gândită, cândva, ca un curs de școală pentru ucenicii tipografi, cari frecventează școlile de perfecționare ale ucenicilor tipografi. În ediția de față, cartea de școală se amplifică însă la proporțiile unui manual menit să cuprindă toată materia care poate interesa un **culegător de litere**, dela istoricul tiparului și dela litera simplă așa cum a fost inventată de Gutenberg și până la formele complicate ale zafului modern de accidente, care comportă cunoașterea mai profundă a unor curente de artă decorativă.*

*Al doilea volum, care va apărea în curând, este menit să inițieze în tainele **tehnice ale tiparului**, adică în meseria mașinistului-tipăritor, cuprinzând toate preocupările profesionale în legătură cu multiplele posibilități de reproducțiune modernă, într'una și în mai multe culori.*

Ambel volume vor da o complexă înfățișare a meseriei tipografului și astfel „Biblioteca de Tehnică și Artă meșteșugărească“ își va îndeplini în totul datoria față de tiparul românesc, ca artă și ca meșteșug.

*Mulțumim și cu acest prilej d-lui prof. **M. Ralea**, ministrul muncii, pentru că ne-a înlesnit posibilitățile de apariție, patronând cu atâta bunăvoință acțiunea editorială a „Uniunii Camerelor de Muncă“, pentru a da meseriilor românești un ciclu de manuale practice.*

VIRGIL MOLIN

*Redactorul revistei „Grafica Română“
Președintele Uniunii Camerelor de Muncă*

I.
ISTORICUL
TIPARULUI

ISTORICUL TIPARULUI

Fig. 1. Măestrul Gutenberg.

„Tipografia este una din acele măestrii, dela care atârnă cultura sau luminarea omenirii. Tipografia este o armă sufletească și puternică în mâna omului, prin care face ca folositoarele cunoștințe să străbată în toate părțile. Tipografia este o mijlocire prin care omul vorbește la milioaneși adevărul de unul aflat se poate lăși în toată lumea; tipografia este un scump dar dat din cer, ca să se reverse lumină peste pământ, iar foleasele acestei măestrii să întind peste toate clasele omenești...” (George Bariț, în scrierile sale).

Fiecare tipograf trebuie să cunoască epoca când a luat naștere această măestrie, cum s'a dezvoltat și la ce grad de înaintare a ajuns meșteșugul său.

Se spune, că încercări de a face tipare, pe lemn, în formă stereotipă (cu litere și clișee nemișcătoare), s'au făcut și în China cu o mie de ani înainte de Christos. Grecii și Romanii deasemenea știau secretul tiparului, dovadă stampilele și cărămizele cu litere, din cari s'au descoperit câteva și la noi în țară, anume lângă Bocșa-Montană în Banat. E surprinzător, cum aceste popoare atât de înaintate și luminate, n'au căutat să desvolte și să se folosească de tipar. Apoi s'au făcut în Asia încercări de a se

tipări cu ajutorul *xilografiei*, adică pe clișee săpate în lemn. Deacolo a fost adusă această artă în Europa de către navigatorul Marco Polo (1320). Și deaceia cu mulți ani înainte de invenția precisă și minunată a literei mobile, se tipăreau, în mai multe țări, mici cărțuli și icoane de pe clișee de lemn (xilografii).

Dar până la descoperirea cea mare a tiparului, omenirea se servea de volume manuscrise. Deaceia în mănăstiri, călugări foarte iscusiți se îndeletniceau cu scrierea de cărți lucrate cu multă trudă și ilustrate (iluminate) în culori foarte aprinse, rândurile de titluri fiind scrise cu roșu (rubrica). Acești călugări scriitori de cărți, se numeau tachi-grafi. Iar cărțile lor erau foarte scumpe. O Biblie se vindea cu câte 1000 florini de aur, prețul unei moșii.

Și cartea fiind atât de scumpă și rară, a trebuit să vină cineva, care să inventeze ceea ce numim noi astăzi *tipar*. Acesta a fost *Ioan Gutenberg*, părintele tipografiei.

Tiparul a fost inventat de *Ioan Gutenberg*, la anul 1440, în orașul Maiența (Mainz) în Germania.

Ioan Gutenberg, se spune, că s'a născut în anul 1400 la Maiența. Originar din familia de patricieni (nobili) Gensfleisch, dar cu numele de Gutenberg al mamei sale. Dealtfel, în viața lui Gutenberg și în istoricul invenției sale sunt multe date neprecizate încă. Gutenberg trăește mulți ani la Strassburg, unde se îndeletnicește cu mai multe meserii, printre cari gravura în metal, fabricațiunea de oglinzi, alchimia, etc. Reintors la Maiența a inventat tiparul unde rămâne să-și exercite meseria, ajutat mai târziu de tovarășia lui Faust și Schöffer meșteri foarte dibaci. Însă această tovarășie n'a ținut multă vreme, căci prin contractul de tovarășie, Faust împrumutând banii, pretindea dobânzi prea mari. Gutenberg muri sărac, fără avere, în anul 1468, lăsând însă lumii întregi o moștenire atât de prețioasă.

Gutenberg a inventat două lucruri importante: *litera mobilă și presa de tipar*, cele două părți de căpetenie ale meșteșugului tipograficesc. Până la Gutenberg, litera era săpată în plăci întregi de lemn sau altă materie, iar presa nu tipărea prin presiune, ci „ștergea“ așa cum sunt presele de litografie astăzi.

Dar vestea descoperirii lui Gutenberg s'a răspândit ca fulgerul în Europa întreagă. Numeroși oameni de știință s'au grăbit să învețe noua meserie, iar calfele lui Gutenberg și ale tovarășilor săi, Faust și Schöffer, au plecat cu desăgii cu litere în spinare în toate orașele mari ale Germaniei și în mai multe țări cunoscute, în primul rând în Italia, care avea cele mai de seamă cetăți cu școli mari și cu oameni

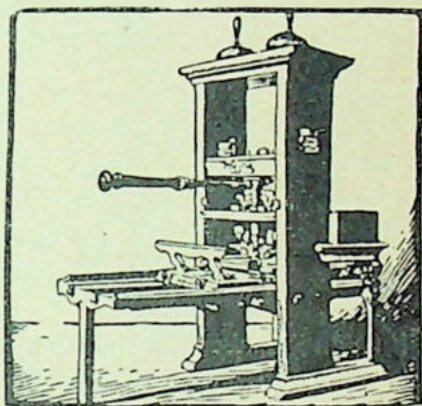

Fig 2. Prima presă a lui Gutenberg.

învățați. La anul 1464 se instalează la Suliaco prima tipografie, la 1469 la Veneția și la 1470 la Paris.

În cursul anilor, în toate țările din Europa, s'a introdus tiparul și s'au ridicat tipografi, oameni de meserie, cu mult renume, unii fiind preoți, alții profesori și oameni de știință și artă, cari au înțeles folosul tiparului și au îmbrățișat acest meșteșug. Dintre cei mai de seamă, amintesc pe:

Ioan Mentelin (1410-1478), numit „luminătorul” și ridicat la rangul de nobil de împăratul Fridrich III. *Ulrich Zell* (1482) mare tipograf în Colonia, *Albert Dürer*, xilograf, pictor și tipograf, care a inventat literele fracturi. *Urich Gering* (1469), dintre primii tipografi din Paris, inventează litera latină.

Familia Etienne (secolul XVI), cu mai mulți membri, tipografi vestiți, oameni de știință în Paris creatori de caractere speciale numite după numele lor.

Familia Garamond, tot în Paris. Celebrii tipografi, gravori și turnători de literă. Aceștia au introdus corpul de literă numit *garamond*.

Aldini Manuttus (1450-1515) a trăit în Veneția. El este inventatorul literilor *cursive*, numite *italice*. Dar tot el inventează și literile negre, cari primesc numirea de *aldine*.

Familia Didot (sec XVI, la Paris), cu cei mai de seamă turnători de literă ai veacului. Au inventat poly-matrița, o mașină pentru fabricat hârtia suluri, iar Fr. Didot inventează tipometrul, adică sistematizarea corpurilor, introduce hârtia velină, perfecționează stereotipia în ghips. Altul perfecționează fonta (aliajul) caracterelor.

Simon Fournier (1780) Paris, fixează unitatea punctului tipografic și stabilește dimensiunile diferitelor corpuri pe această bază. Scrie un manual tipografic și se ocupă cu turnarea semnelor muzicale.

Veneția era un centru de cultură și cu multe tipografii, căci pela anul 1500 avea peste 50 de tiparnițe. Veneția era și cel mai apropiat centru de țările din peninsula Balcanică și de România, unde veneau regulat corăbii încărcate cu marfă pentru negoț. Acolo se adunau și oamenii doritori de carte. Aceștia erau mai cu seamă preoți și călugări.

Printre cei din Veneția, s'a găsit și un călugăr numit *Macarie* care învățând în vre-o tiparniță din Veneția meșteșugul, cumpără câteva case cu slove și le aduce în țara noastră, după ce s'a oprit puțin timp și în Muntenegru.

Macarie deschide prima tiparniță în Muntenia, anume la Târgoviște, reședință domnească și tipărește în anul 1508 un Liturghier, în limba slavonă, cu litere cirilice, prima carte ce s'a tipărit pe pământ românesc.

Apariția lui Macarie n'a rămas fără urme. Numeroși ucenici învățând meșteșugul înființează tiparnițe, de obicei, la reședințele episcopale, mediu prielnic pentru arta tiparului. Astfel s'au înființat tiparnițe la Târgoviște (1508), Brașov (1533), Alba-Iulia (1566), Sibiu (1575), Govora (1634), Câmpulung (1635), Iași (1640), București (1675), Sebeș (1683), Buzău (1691), Rădăuți (1736), Blaj (1746). La Craiova, tiparul fu introdus de Haralamb Lecca în anul 1836.

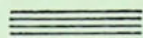
În trecutul tiparului românesc, au fost mulți tipografi de seamă, meșteșugari și preoți, cari aveau multă dragoste de meserie și au lucrat cu multă trudă, ca să desvolte această îndeletnicire de artă. Astfel: Macarie, Diaconul Coresi, Meletie Macedoneanu, Mihai Ștefanovici, Popa Chiriac, Tipograful Moldoveanu, Mihail Stîlbițchi, Petre Ispirescu și alții.

Astăzi tiparul din țara noastră, este atât de dezvoltat, încât avem peste 800 tipografii, angajând peste 30.000 lucrători tipografi. Au fost introduse și mașini moderne automate și rotative, mai cu seamă în București. În marile întreprinderi de ziare, zațul se culege la peste 100 mașini de cules și din zi în zi tiparul se modernizează. Lucrătorii noi eșiți din școli speciale, înființate de Ministerul Muncii, învață să lucreze în mod exact, frumos și cu gust, spre mândria tiparului românesc.

Fig 3. *Stema (marca) universală a tipografilor.*

L'unica mostra
nell'Italia Meri-
dionale delle for-
nitura per l'ufficio
moderno dell'or-
ganizzazione
commerciale...

F

IERA DEL LEVANTE Campionaria Internazionale

Per informazioni rivolgerai
alla Sede della Fiera in Bari od
all'Ufficio di Milano - Via S. Prospero, 1.

6-21
SETTEMBRE
1930 - VIII
BARI

O tipăritură din Italia, cu tendință în spre asimetrie, compus sub obsesia „nouvei tipografii”, totuși fără a corespunde acestor reguli.

**PAPEL PARA LIBROS
EN BLANCO**

**84 formatos y pesos
8 calidades**

PAPELES INGLESES DE TRAPO PURO

Papeles:
Pluma
Pergamino
Engomado
De color
Mimeógrafo

Cortulinas:
Marfil
Bristol
Opalina
Fantasia
Manila

MUESTRAS GRATIS

SOBRES FINOS DE TODOS LOS FORMATOS

În chipul acesta culeg accidente și astăzi încă în anul 1939, tipograful din America de Sud. Tendința de a construi simetric este vădită și foarte apropiată de felul cum se culeg la noi accidente de zețari înapoiți.

Două tipare de probă din caracterul de litere gravat și turnat de *Fournier le jeune* la 1742. De remarcat bogăția materialului de ornamentație, desenat și combinat în mod absolut simetric și în zaț curat.

PAR PERMISSION DE M M LES MAGISTRATS

LES ENTREPRENEURS des REDOUTES ont l'honneur de vous prévenir qu'en réjouissance de l'heureuse délivrance de la REINE, ils donneront aujourd'hui
Dimanche 3 Janvier 1779.

BAL MASQUÉ ;

Il commencera à 9 heures précises du soir : C'est à la nouvelle Salle des Spectacles, qui sera ornée de décorations et de sujets analogues à cette Fête.

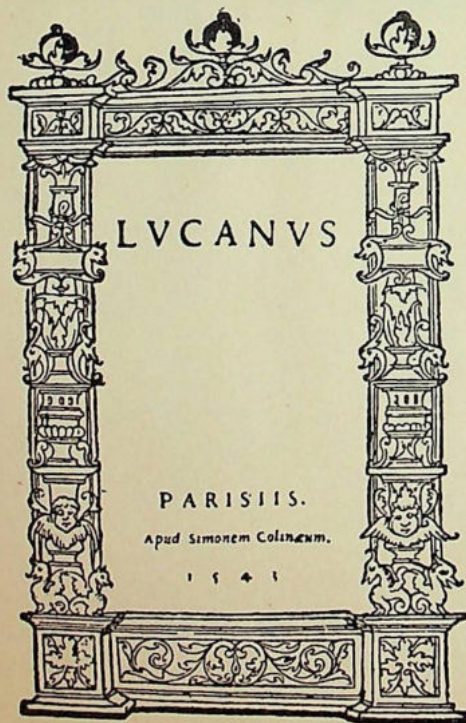
On prendra 30 sols par Personne, et 12 sols aux Secondes Loges, pour la vue du Bal seulement, pourvu que l'on y vienne sans être masqué.

La Livrée n'entrera pas, même en payant.

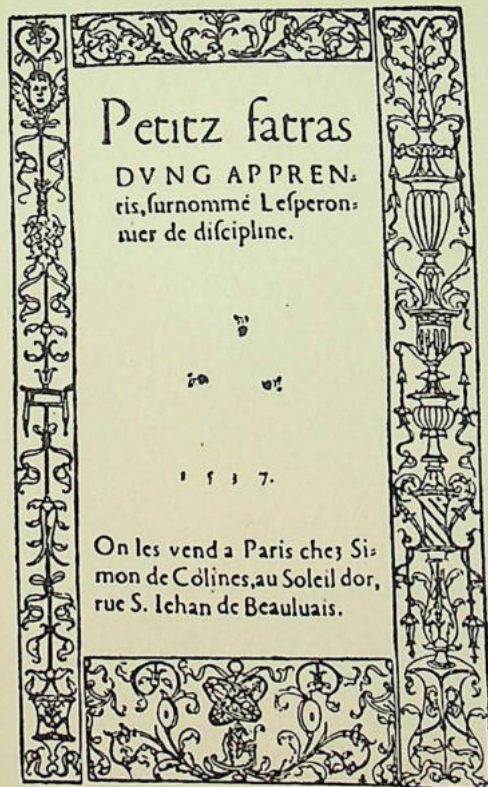
Un afiș pentru un bal mascat din anul 1779. Compoziție simetrică, literă reeditată astăzi cu succes de către turnătorile din Franța.

VECHI TITLURI DE CĂRȚI (SECOLUL XVI)

VIRGIL MOLIN: Cartea Tipografiei

Titlul lui *Lucan* (Colines, 1543).

Titlul cărții *Petitz fatras* de Antoine de Saix (1537).

MINISTERUL DE INTERNE
—
DIRECȚIUNEA GENERALĂ
A
MONITORULUI OFICIAL
ȘI
IMPRIMERIEI STATULUI
—

SPECIMEN
DE
CARACTERE TIPOGRAFICE
(TÔTE LITERILE
DE
TITLURI CAPITALE
CU
DE RÊND)

BUCURESCI 1894

Titlul unui probar de litere (1894), însuși o expoziție de caractere tipografice, iar chenarul compus din 7 linii ornamentale, încheiate într'un singur chenar.

(Reprodus după „Grafica Română“, Craiova).

ACHTZEHN PUNKT

Holzschneider J. E. Laboureur illustrierte Valéry Larbauds Beauté, mon beau souci mit 37 Zeichnungen, aber gravées au burin mit großem Reiz in der Technik des 18. Jahrhunderts. Gleichwohl ist der Stil dieser Illustrationen unnachgiebig modern. Man wird abwarten müssen, ob dieser bisher einzigartige, aber erfolgreiche Versuch die Rückkehr von der schwarzen Schwere des Holzschnittes zur blonden Grazie der Kupferplatte beeinflussen wird. Mittlerweile stellt bois immer noch das Höchste dar und die éditions à tirage restreint erschei-

ABCDEFGHIJKLMNOPQR
 12345 STUVWXYZ & 67890
 Æ œ abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
 æ œ f f i s l . , ; ! ? : ' - ( ) ç ç

O pagină din caracterul Fournier de la 1742, reeditat astăzi cu succes de fabrica de mașini de cules „Monotype“. Reeditarea caracterului ca și a materialului de ornamentație, s'a făcut, păstrând toate caracteristicile vechi litere turnate de Fournier.

II.
MATERIALUL
TIPOGRAFIC

* L I T E R A *

Litera

Printre primele lucruri ce trebuie să cunoască un culegător, este *litera*, cel mai de seamă material tipografic.

Litera tipografică este un corpuleț din metal (aliaj), anume din plumb amestecat cu antimoniu și lung, având patru colțuri. Litera tipografică redă semnul grafic, ce se poate imprima, al unui sunet și formează astfel un *alfabet*.

În alfabetul românesc, deci în tipografiile din România sunt următoarele litere:

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v x y z
la cari se mai adaugă și literile cu *accente, cifrele, semnele de punctuație* și celelalte *semne* necesare la tipar:

<p>â = a circumflex ă = a scurt à = a grav î = i circumflex ț = t țidii ș = s ședil · = punct , = virgulă ' = apostrof ; = punct virgulă : = două puncte</p>	<p>? = semnul întrebării ! = semnul exclamării - = cratimă — = pauză () = paranteze [] = paranteze franceze § = paragraf „” = ghilemele & = și compania * = steluță (născut) † = mort</p>
--	---

Cifre sunt cele *arabe* din sistemul zecimal dela 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 și până la 9.

Cifrele romane, fiind compuse din versale, se culege din casă. De exemplu: 149 se culege CIL sau 1939 se culege MCMXXXIX.

1 = I	7 = VII	20 = XX
2 = II	8 = VIII	49 = IL
3 = III	9 = IX	50 = L
4 = IV	10 = X	100 = C
5 = V	11 = XI	500 = D
6 = VI	15 = XV	1000 = M

Să observăm acum, cari sunt părțile de seamă ale corpului de material, reprezentând o literă.

Lungimea literei dela cotor, de jos până sus, se numește *înălțime*.

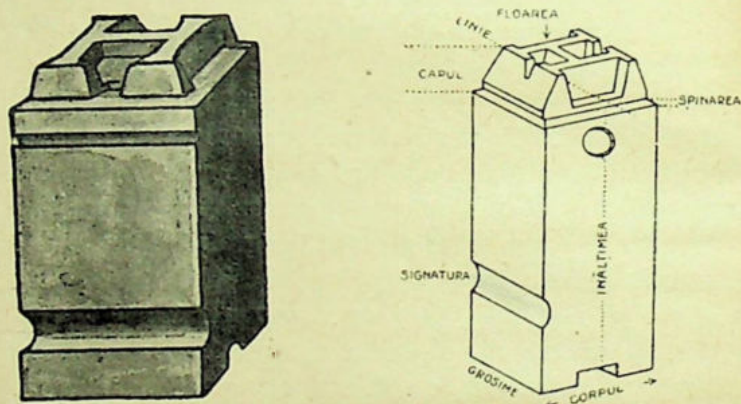

Fig. 4. Litera cu toate părțile sale.

Înălțimea literei trebuie să fie una și aceeași în toată tipografia.

În vechime aproape fiecare tipografie avea altă înălțime, încercând să se înlăture astfel posibilitățile de furt. Și astăzi se cunosc circa 10 înălțimi, după țările și popoarele cari le întrebuițează. Astfel se cunoaște încă înălțime *franceză, engleză, rusească, sileziană, Haase, Auer*, etc. La noi, în Basarabia, se mai găsește înălțimea rusească, în Bucovina și Ardeal cea normală, în vechiul Regat diferită, etc.

La atelierelor cu literă de diferite înălțimi, tiparul la mașini se îngreunează și deci nu se poate tipări exact și frumos. Astăzi litera se fabrică în toate țările pe o înălțime fixă, numită *universală sau normală*.

Înălțimea universală are $62\frac{2}{3}$ puncte tipografice sau 22⁵⁶⁶ milimetri.

Lăţimea literei, în direcţia figurei, dela un colţ la celălalt, se numeşte *corp*. Corpurile sunt diferite şi sunt repartizate după un anumit sistem de măsurătoare tipografică în *grade*, despre care vom învăţa mai târziu.

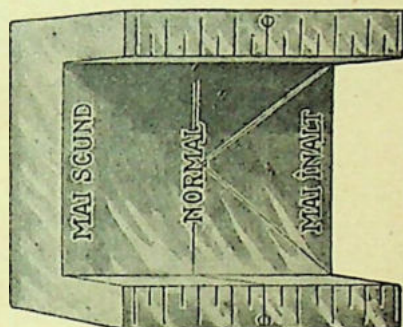

Fig. 5. Măsurător de înălţime (Tipometru).

Lăţimea literei la bază, dela un colţ la altul, se numeşte *grosime*.

Partea de sus a literei se numeşte *cap*, iar în vârful capului se găseşte *floarea literei*, adică figura propriu zisă a literei, ceea ce vedem imprimat. (Fig. 4).

Dacă privim cu atenţiune capul literei, observăm că în afară de floare, care iese în relief din corpul literei, mai rămâne jur-împrejurul floarei o mică suprafaţă netedă şi liberă. Aceasta este *spinarea* literei, care la unele litere este mai mică, la altele mai întinsă, după cum este desenul. Cu ajutorul spinării se fixează *distanţa* ce trebuie să rămână între literile culese în rânduri.

Distanţa normală între două litere drepte este cea dintre doi HH versali, iar la literile rotunde între OO versali. La literile de rând între mm şi între oo.

Floarea literei are şi *linie*, adică floarea dela o literă trebuie să se alinieze cu cea următoare şi cu toate celelalte. Turnătorul de litere are mare grijă ca linia să fie menţinută exact, altcum literile culese într'un rând dau un zaţ neregulat şi urât D. e.: Tiparul a fost descoperit.

Pe corpul literei, pe o margine, se găsesc scobituri, sub forma unor canale în jumătate cerc. Aceasta este *signatura*.

Fig. 6. Diferite *signaturi*.

Signatura este foarte folositoare zețarului, căci fără această *signatură* nici când n'ar putea apuca exact litera din casă și n'ar ști în ce direcție s'o așeze la cules. Dar *signatura* mai e necesară și pentru a nu amesteca corpurile și caracterele la împărțit. Deaceia fiecare caracter are de obicei *signatură* diferită. *Signaturile* pot fi cu una sau mai multe scobituri, jos sau sus. *Signaturile* pot fi și ascuțite, în mai multe colțuri, în loc de jum. cerc, așa cum ne arată modelele noastre din fig. 6.5

Jos, la cotorul literei, sub corpul acesteia vedem iarăși un *canal* nu prea pronunțat. Acesta este semnul ce rămâne la turnătorie în urma ajustării, căci unele litere când se toarnă, au *coadă*. În aparatul cu rindea, unde se ajustează litera, această *coadă* dispare. Canalul n'are pentru culegător nici-o importanță.

Sistemul tipografic

Pe vremea lui Gutenberg și mai târziu nu erau litere sortate pe corpuri și deci pe grade, așa cum le cunoaștem noi astăzi. Abia mai târziu, la anul 1737, turnătorul francez Pierre Simon Fournier, se gândi, că literile ce le toarnă și le vinde, ar trebui să fie turnate pe o măsură oarecare, așa cum au celelalte obiecte și mărfuri, măsuri întocmite în baza unității de măsură a metrului.

Turnătorul Fournier a inventat *punctul tipografic* și astfel întregul sistem de măsurătoare. Iar mai târziu, după ce s'au turnat litere pe corp mic și litere pe corp mare, s'au format gradele așa cum le cunoaștem noi azi în tipografie.

De atunci literile se toarnă dela corp 4, până la corp 48 și mai mare chiar, în felul următor :

Fig. 7. Liniometru (o linie cu măsuri pe puncte tipografice).

«	o literă pe corp	4
H	»	6
H	»	8
H	»	10
H	»	12
H	»	14
H	»	16
H	»	20
H	»	24
H	»	28
H	»	36
H	»	48
H	»	60

1 punct tipografic este egal cu 0,376 m.

Corp 6 puncte	=	1	nonpareille
" 7 "	=	"	colonel
" 8 "	=	"	petit
" 9 "	=	"	borghis
" 10 "	=	"	garmond
" 12 "	=	"	cicero
" 14 "	=	"	mitel (mijlociu)
" 16 "	=	"	terția
" 20 "	=	"	text
" 24 "	=	"	dublu cicero
" 28 "	=	"	dublu mitel
" 36 "	=	"	3 cicero (canon mic)
" 40 "	=	"	canon mare
" 48 "	=	"	4 cicero (missal mic)
" 60 "	=	"	5 cicero (missal mare)
" 72 "	=	"	6 cicero (sabon)

1 metru 29 mm. = 2660 puncte tipografice
 1 metru = 221 cicero și 1 petit
 4 cicero = un cvadrat (48 puncte)

Socotind centimetrul în cicero, avem următorul tablou :

cm	Cicero	cm	Cicero	cm	Cicero
1	= 2,2	9	= 20	17	= 37,7
2	4,4	10	22,2	18	40
3	6,7	11	24,4	19	42,2
4	8,9	12	26,7	20	44,4
5	11,1	13	28,9	21	46,7
6	13,3	14	31,1	22	48,9
7	15,5	15	33,3	23	51,1
8	17,7	16	35,5	24	53,3

În afară de corpurile (gradele) arătate aci, mai sunt și altele mult mai mici, cari însă sunt foarte greu de cules, se distrug repede și foarte costisitoare, deaceia nu se prea întrebuințează. Acestea sunt :

Corp 3 puncte = Brilliant   Corp 4 puncte = Diamant
 Corp 5 puncte = Perle

În Olanda s'au făcut încercări să se toarne litere și pe corpul 2, însă n'au isbutit decât pe corp 2^{1/2}. Acesta este numit *Microscopic*, turnat întâia dată de celebrul turnător francez Henri Didot la 1827 la Paris.

Feiul literilor

După felul cum întrebuițăm o literă, la *sublinieri (distingție)* în text, avem următoarele patru grupuri:

1. *Litera dreaptă*, adică aceia a cărei desen (floare) are trăsături drepte. De exemplu:

Această literă este dreaptă și anume „romană“ pe corpul 10 (garmond)

2. *Litera cursivă*, aceia a cărei floare este aplecată în spre dreapta, cum e scrisul de mână. De exemplu:

Această literă este cursivă și anume „romană“, pe corpul 10 (garmond)

3. *Litera aldină* adică aceia a cărei floare este mai neagră, mai groasă. De exemplu:

Această literă este aldină, numită și semi-grasă, sau *halfbet*, „romană“ pe corpul 10 (garmond)

4. *Litera compactă*, mai neagră decât aldinele și servește la sublinieri mai pronunțate. Se numește și bloc:

Această literă este bloc pe corpul 10 (garmond)

Famiile de litere

După scopul pentru care servesc literele, adică după natura imprimatelor, literele se grupează în familii de litere, cari sunt următoarele patru:

1. *Literă de text*, anume toate literele a căror floare (desen), este în așa fel conceput, încât să fie po-

trivrit pentru a culege text mai lung, ca: ziare, reviste, broșuri, cărți, etc. Aceste litere sunt de obicei pe corpurile 8, 9, 10 și 12 cel mult. Litera cu care s'a cules această carte este literă de text, anume Romane anticva corp 10 și Romane anticva corp 8.

2. *Litera de titluri și accidente.* In această grupă se socotesc corpurile mari, dela litera de text (corp 14 până la corp 48), precum și acelea a căror stil le face îndeosebi apte pentru a culege lucrări de accidente:

Litera de titluri
Litera de titluri
Literă de accidente
Litera de accidente

3. *Litera caligrafică,* caută să reproducă scrisul de mână, caligrafic sau cel neîngrijit, numit facsimile. Sunt foarte multe serii de litere din felul acesta, unele cari fac să imite foarte bine scrisul de mână:

Caligrafic
Bastarde

4. *Litera fantezie sau decorativă.* Nu aparține nici uneia din grupările de sus, având o tăietură cu totul aparte și servește la lucrări mai puțin obișnuite:

LITERĂ FANTEZIE
FANTEZIE

**Caractere
românești**

Popoarele latine, din familia cărora facem și noi parte, au tipărit întotdeauna, chiar dela începutul tiparului, cu un fel de caractere, numite după vechimea lor *anticva* (antiqua). Dela aceștia ani introdus și noi literile anticva și anume pentru întâia dată de către Ion Heliade Rădulescu,

care a fost și proprietarul unei tipografii (1830). Până la această dată în Țările Românești se cunoștea numai un soi de literă de origină slavă, numite *cirilice*, după numele episcopului Cyrill, care le-a inventat. Multă vreme s'a tipărit la noi, începând dela călugărul Macarie, prin tiparnițele din mănăstiri, zațul slavon, având numai aceste caractere, cu totul streine de origina poporului român. Deaceia am căutat să ne lepădăm, introducând litera anticva. Astăzi pretutindeni la noi în țară, și în cele mai multe țări din Europa, se tipărește (deci se scrie) numai cu aceste caractere. Noi ne folosim de cirilice numai în citațiuni de scripte vechi, sau reproduceri după inscripțiuni, de pe monumente, prin cărțile istorice. Alfabetul cirilic este următorul :

А Б В Г Д Е Ж З И Й К Л М Н О П Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Э Ю Я
 а б в г д е ж з и й к л м н о п р с т у ф х ц ч ш щ ъ ы ь э ю я

S'a încercat de unii, ca să combine trăsăturile cirilicelor vechi, cu ale anticvei noi, făcând astfel un caracter nou, specific românesc. O astfel de încercare s'a făcut mai întâi la 1925 de către V. Molin, cu caracterele „Arhaic Românesc” turnate la Turn. „Bugra” din București. Are numai litere versale și este potrivit pentru lucrări tipografice cu caracter național :

ARHAIC ROMÂNESC 1925

de: V. Molin. Din Turn. Bugra București. Corp 20

Litera anticva este un caracter universal, adică introdus aproape în toate țările din lume.

Chiar și în Germania, litera anticva are mulți prieteni, încât tipograful germani, sunt nevoiți să divizeze în atelierelor lor, pe lângă litera germană (fractur) și pe cea anticva. Apoi și în Turcia, unde litera era foarte întortochiată, s'au dat ordine ca să introducă treptat litera anticva în școli, în presă și la autorități. Deasemenea și la unele din popoarele sud-slave se arată dorința de a scăpa de litera lor, introducând caracterele anticva, cum este de ex.: la croați, slavoni, etc.

Dar pe lângă litera anticva, noi mai avem și alătura-

Acest caracter este = roman
 Acest caracter este = medieval
 Acest caracter este = latin.

tele grupuri de caractere, cari se abat foarte puțin dela desenul acesteia. La unele nici nu se poate observa diferența. Acestea sunt *Romane, Medievale și Latine*.

Cele demonstrate mai sus, s'au format în cursul anilor, în dorința de a da literii anticva o mică variație și înfrumusețare, așa cum era tocmai *stilul* în arta diferitelor epoci. Deaceia abaterea dela anticva este foarte mică. Toate acestea au de obicei cursive, aldine și compacte.

Caractere streine

Mai sunt popoare cari nu tipăresc cu litera anticva, cum sunt rușii, sârbii, arabii, japonezii, etc. Acestea au literile lor proprii, într-o formă și aspect grafic foarte bizar și pe cari noi nu le putem întrebuința. Noi vom învăța numai:

Gotic

Gotic, prima literă germană, cu care a tipărit Gutenberg primele lucrări. Corespunde epocii în care a înflorit în arhitectură stilul gotic. Se întrebuințează, ici-colea, și în Anglia.

Fraktur

Fraktur, adică litera cu linii frânte. Este caracterul specific al germanilor. Azi în Germania renăscută, acest caracter de literă, este aproape oficial și impus la toate tipărițiile.

כ נ ד

Ebraică, litera veche a poporului evreu. Se culeg numiri și citații în cărțile religioase, sau lucrări de instruire religioasă.

α ο χ δ ε ξ γ η ι θ η μ

Grecească, adică litera grecească cea veche, ce-o întrebuințăm și noi în cărțile de școală și de literatură clasică.

ν ο π ρ σ τ υ φ ψ α η

La toate literile învățate până aci sunt litere mari și mici, sau cum le numește tipograful:

de rând: a, b, c, d, e, f, g, etc. (mici)

versale: A, B, C, D, E, F, G, etc. (mari).

capitaluțe: A, B, C, D, E, F, G, etc., versale (mari) pe mărimea celor de rând.

legături: fi, ll, ff, &, adică 2 litere puse pe un corp, spre a fi mai frumoase și mai ușor de cules.

dublate: æ, œ, pentru limbile streine.

PRINTING OF QUALITY

AT COMPETITIVE PRICES

CATALOGUES, FINE BOOKS, SHOW-
CARDS, FOLDERS, POSTERS, PAMPHLETS
AND ALL ADVERTISING LITERATURE

W. H. SMITH & SON LTD.

FINE ART AND GENERAL PRINTERS

THE ARDEN PRESS, STAMFORD ST., S.E. 1

Just over Newgate Bridge

Telephone - May 1381

Telegram - "Byford, W.-Ldn, London"

O tipăritură caracteristică pentru compoziția clasică din țările anglo-saxone, inclusiv Statele-Unite. Construcție simetrică; zaț cu versale multe. Se evită însă amestecul de caractere.

(Reprodus după „Grafica Română”, Craiova).

Jardin des Plantes

*Nous avons l'honneur de vous inviter
d'assister à l'ouverture de l'Exposition
annuelle des roses en fleurs, qui aura lieu
en présence de Monsieur le Président
de la République, dimanche prochain
le 18 Juillet au Grand Palais, Champs
Élysée*

Paris

La Direction

*Cette carte est personnelle et servira de carte d'entrée.
Tenue.*

Les dames en toilette claire. Les Messieurs en habit.

O invitație imprimată cu literă caracteristică stilului junimist
(1906—1914). Zațul și ornamentica în construcție simetrică.

♦ ALBITURA ♦

Albitura

Sub numirea de *albitură*, înțelegem un corp de literă ce n'are floare și deci nu apare la tipar sau în genere ori ce material ce servește la împlinirea spațiilor între litere, cuvinte, rânduri, pagini, etc., precum și la complectarea locurilor albe. Albitura pusă între cuvinte se numește *spații*. Cea pusă între rânduri, *interlinii* sau *dursuși*. La complectarea paginilor se pun *regleți*.

Spațiile

Pentru a forma rândul avem nevoie în primul rând de *spații*. Adică:

1. *Pătrișorul* (ghifertul). Este o albitură pe corpul literei, cu toate părțile egale. Se pune în capul rândurilor, la aliniatul nou și după punct, la terminarea frazei. Pătrișorul se fabrică pe corpurile 6, 8, 10, 12 și altele și se mai poate întrebuința și la zaful cu cifre, la punctuația dela numere etc.

2. *Semi-pătrișorul* (halbghifertul) este jumătatea pătrișorului. Servește în primul rând la complectarea spațiului între două cuvinte, un semi-pătrișor fiind albitura normală. Se mai întrebuințează însă ca și pătrișorul. Se toarnă (fabrică) pe toate corpurile mici.

3. *Spațiile*. Ca să putem împlini rândul exact pe mărirea indicată, avem nevoie și de spațiile propriu zise, adică albitura mai subțire decât semi-pătrișorul.

Fiecare corp de literă are spațiile lui în diferite grosimi. Astfel la :

Corp 6, spațiile sunt pe 1, $1\frac{1}{2}$ și 2 puncte.

Corp 8, sunt spații pe 1, $1\frac{1}{2}$, 2 și $2\frac{2}{3}$ puncte.

Corp 10, spații pe 1, $1\frac{1}{2}$, 2, $2\frac{1}{2}$ și $3\frac{1}{3}$ puncte.

Corp 12, spații pe 1, $1\frac{1}{2}$, 2, 3 și 4 puncte.

De notat, că la toate corpurile, spațiile se fac la turnătorie în așa fel, încât cele mai groase să fie pe bază de corp, adică: 3 la corp, 4 la corp, etc.

Exemple: la corp 6, punem 3 spații a 2 puncte și formăm corpul; la corp 8, 4 spații a câte 2 puncte sau 3 spații a $2\frac{2}{3}$ formează un corp, etc.

Cvadrații

Un rând ce nu este terminat cu literă culeasă se completează cu *cvadrați*.

Se fac și rânduri întregi de cvadrați.

Cvadrații se fac pe mărimea corpului (6, 8, 10, etc.) însă cu trei lungimi diferite la fiecare corp, având baza de cicero. Astfel sunt cvadrați pe 2 cicero, 3 cicero și 4 cicero.

		
1 $1\frac{1}{2}$ 2 spații în puncte	$\frac{1}{4}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{3}$ pătrișori	2 cicero 3 cicero 4 cicero cvadrați

Interliniile

Pentru a răi rândurile, ne servim de interlinii (dursuși), făcute din plumb.

Interliniile se fabrică pe următoarele lungimi:

- 2 cicero (jum. cvadrat)
- 3 cicero (trei sferturi cvadrat)
- 4 cicero (un cvadrat)
- 5 cicero (un cvadrat și 1 cicero)
- 6 cicero (un cvadrat și jumătate)
- 2 cvadrați (8 cicero)
- $2\frac{1}{2}$ „ (10 cicero)
- 3 „ (12 cicero)
- $3\frac{1}{2}$ „ (14 cicero)
- 4 „ (16 cicero)
- $4\frac{1}{2}$ „ (18 cicero)

5	cvadrați	(20 cicero)
5 ^{1/2}	"	(22 cicero)
6	"	(24 cicero)

La comenzi speciale se fac interlinii și pe 7, 8, etc. cvadrați.

Grosimea (corpul) interliniilor este de 1, 2, 3 și 4 puncte.

Regleții

Pentru a completa spații mai mari, ne folosim de *regleți*.

Regleții sunt de două feluri și anume: pentru zaț și mașină. Cei pentru zaț sunt făcuți din *plumb* și sunt mai subțiri. Servesc la completarea paginilor, la întocmirea zațului cu tabele și la alte forme mici.

Regleții pentru zaț au o grosime de $\frac{1}{2}$ cicero (6 puncte), sau 1 nonpareille, 1, 2, 3 și 4 cicero. Lungimea acestora începe dela $1\frac{1}{2}$ sau 2 cvadrați și merge din cvadrat în cvadrat până la 6 cvadrați.

Alți regleți mai mari, fabricați din *tuciu*, servesc la completarea formelor pe format și la închiderea acestora în mașină. Acești regleți sunt scobiți, cu locuri goale, pentru a nu fi o greutate prea mare la mașină când se închide forma și pentru ca să se reducă și costul lor.

Regleții pentru mașină se fabrică pe formatele: 4, 6, 8, 10 și 12 cicero în grosime și 6, 8, 10, 12 și 16 cvadrați în lungime. Mai sunt regleți și pe alte formate, mai mici sau mai mari, după împrejurări.

Toată albitura se fabrică cu un cicero mai scundă decât litera și liniile (Deci circa 50 puncte).

❖ L I N I A T U R A ❖

Liniatura de alamă

Tipograful mai are pe lângă literă și albitură încă un material de zețarie foarte important. Acesta este *liniatura*, adică liniile de alamă (sau de plumb) ce redau la tipar imaginea a diferitelor linii subțiri sau groase. Cu aceste linii se culeg registrele, tablouri, tabele, etc. dar se întrebuițează și ca chenare. Liniatura este cel mai scump material din zețerie, fiindcă este făcută din alamă. Deaceia trebuie îngrijită, spălată și curățită înainte de a fi împărțită și ferită de lovitură.

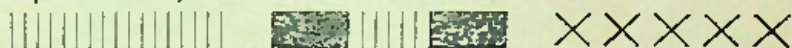
Pentru păstrarea acestor linii, tipograful are case speciale, mici și mari. Liniile se așează în casă, cu tăetura (desenul) în sus. Liniile mici se așează plan, pe fundul casetei. Într'o casă mare de linii putem așeza 6 garnituri de linii, după cum este tăetura acestora. Aceste 6 tăeturi sunt următoarele:

Linie fină		1 punct (tăetura 1/2 punct).
„ dublu-fină		1 sau 2 puncte.
„ punctată		1 sau 2 puncte.
„ semi-neagră		2 puncte.
„ neagră		2 puncte.
„ compactă		1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 12 puncte.

În afară de acestea mai sunt și liniile așa numite de *chenar* (ainfasuri), cari au următoarea tăetură:

Linie neagră-fină		2, 3, 4 și 6 puncte.
„ fină-neagră-fină		2, 3, 4 și 6 puncte.

Dar acestea se pot completa și din 2 sau 3 linii singuratice, fără a fi pe un corp. Mai sunt și linii negre de anunțuri pe corp 16, 20, etc. Deasemenea și linii pentru zaț decorativ, chenare azurate etc.

Liniile de alamă se fabrică pe diferite lungimi, întocmai ca și interliniile. Deaceia avem linii pe $\frac{1}{2}$, 1, 2, 3, 4 cicero, 2, 3, 4, 5, $5\frac{1}{2}$, 6, etc. cvadrați.

Fiindcă liniatura de alamă este foarte scumpă, în fiecare tipografie se găsește în cantitate mai mică. Cu toate acestea, dacă se comandă după o asortare bine pusă la punct, putem culege orice lucrare fără mari greutatea. Deaceia este bine să cunoaștem ce lungime de linii se cuprind într'un kg. Tabelul acesta ne arată :

Linii pe	1 punct	=	762	cvadrați	la 1 kg.
"	2 "	=	381	"	"
"	3 "	=	254	"	"
"	4 "	=	190	"	"
"	6 "	=	137	"	"
"	8 "	=	95	"	"
"	12 "	=	62	"	"

În ceea ce privește lungimea, liniile se furnizează pe garnituri, asortate după o *poliță de tăetură*, cum e polița de turnat litere. Aceasta poliță este universală, adică este introdusă în toate țările.

Mai sunt și linii de perforat, turnate din oțel.

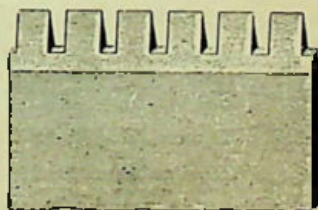

Fig. 8. Linie de perforat.

MATERIAL DE ORNAMENTAȚIE

La cele trei materiale pe cari le-am cunoscut, adică literă, albitură și liniatură, mai adăugăm și pe cel de al 4-lea, adică *materialul de ornamentație*. Căci tipograful culegă, tipărește dar și ornamează, adică infrumusețează lucrările sale. Pentru acest scop avem : *chenare, inițiale și vignete*.

Inițiale sunt litere mai mari și ornante, ce se pun la început de capitol (pagină). Deaceia se numesc și inițiale, adică litere de început. Sunt numeroase inițiale, desenate în felurite feluri, unele chiar și pentru tiparul în mai multe culori. Inițiale a avut și Gutenberg. Deatunci s'a păstrat obiceiul de ornamente cu inițiale. Iată câteva inițiale :

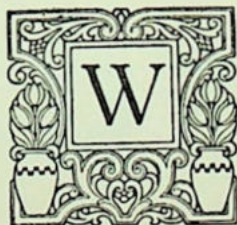

Fig. 9, 10 și 11.

Inițialele, ca orice material de ornamentație reprezintă și un stil, un fragment din arta decorativă a vreunei epoci. Deaceia sunt inițiale cari se încadrează cu ornamentica bizantină, medievală, arhaic-românească, etc.

Chenare Ornamentele mici și mari ce se pun de obicei împrejurul unei pagini sau a unei forme se numesc chenare. Chenare sunt mii și mii de feluri. În fiecare tipografie, oricât de mică ar fi, se găsesc

INIȚIALE
DIN DIFERITE EPOCI DE STIL GRAFIC

grafică

iiiiiiii

prospect

autoul

Incercări de a forma alfabetul din elemente tipografice.
*Reprodus după „Almanahul Graficii Române“
pe anul 1930.*

câteva zeci de chenare. Chenarele se compun din bucăți mici, turnate pe corpuri ca și litera; de exemplu, pe corp 6 sau 12, având lungimea după împrejurări, sau pe un ghifert sau pe 2—4 cicero. Iată câteva :

Chenarele turnate pe corpuri mărunte, se culeg completându-se cu *colțuri speciale* și formează astfel un chenar:

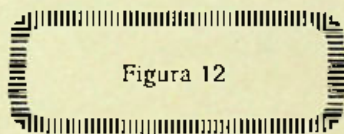

Figura 12

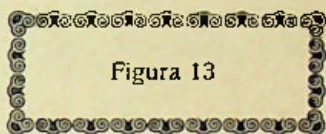
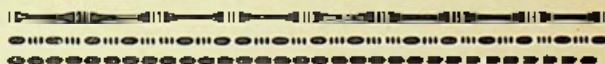

Figura 13

Chenarele mai pot avea și forma unor linii cu diferite desene, iată câteva:

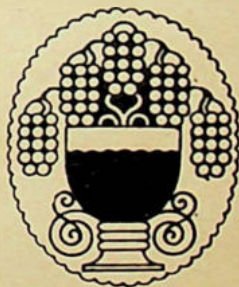
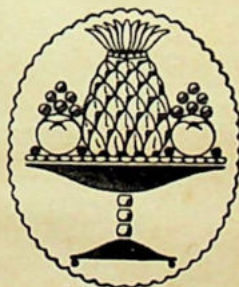

Deasemenea se pot zețui chenare și din fragmente de linii și alte semne din casele de litere:

X · X · X · X · X · X · X

Vignete

Pentru a completa unele pagini sau alte lucrări, mai întrebuițăm și *vignete*, un fel

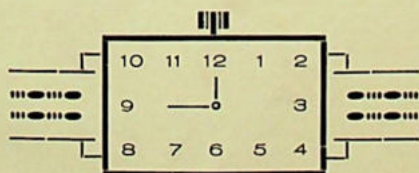
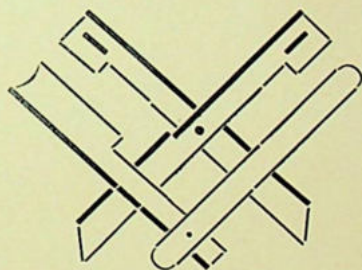
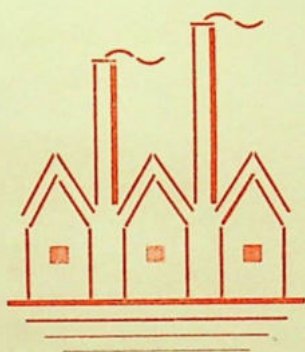
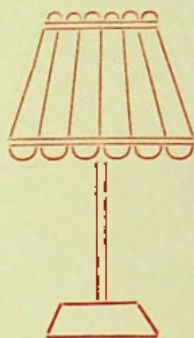
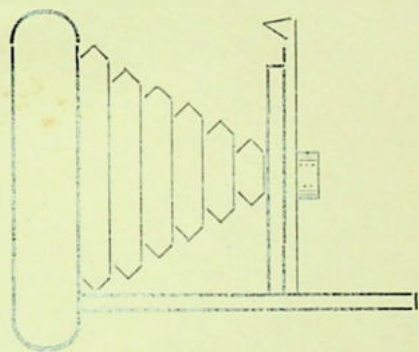

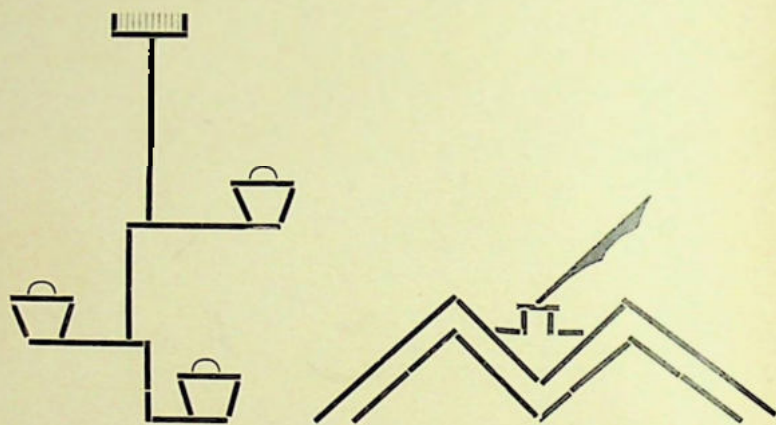
Figurile 14, 15 și 16.

de clișee, însă turnate în majoritate în turnătorie sau galvanoplastie. Vigneta este un material de ornamentație din cele mai frumoase, căci unele au un desen foarte nimerit. Privitor la întrebuințarea vignetelor, vor vorbi alte capitole din acest manual. Figurile 13, 14 și 15 arată câteva modele de vignete.

În ultimul timp, pentru a simplifica și pentru a corespunde unor noi domenii în arta tipografică se compun o serie de vignete foarte reușite din material pur tipografic, așa cum se arată în planșa alăturată.

VIGNETE COMPUSE DIN ELEMENTE TIPOGRAFICE

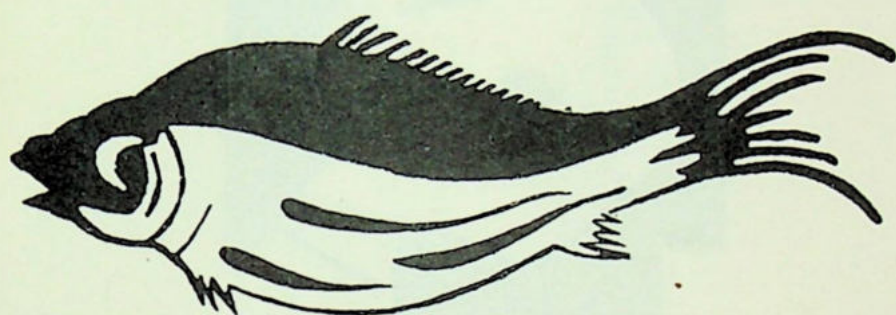

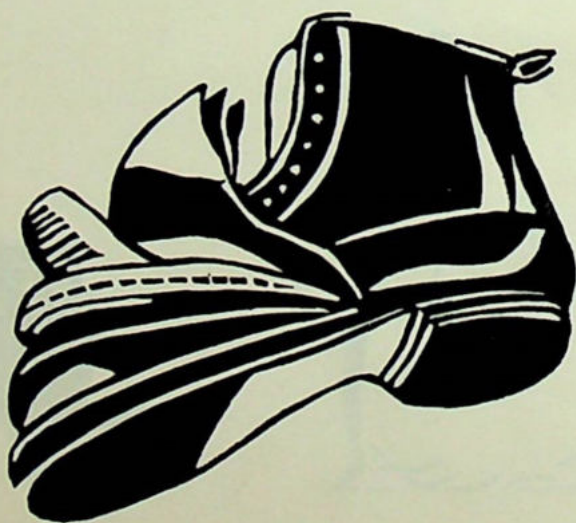

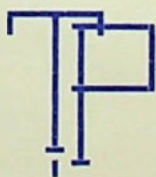
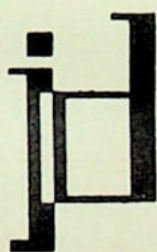
DIFERITE VIGNETE TĂIATE
IN LINOLEUM, PENTRU DECORAREA
LUCRĂRILOR DE ACCIDENTĂ

TĂIATE IN LINOLEUM DE ELEVII ȘCOALEI DE
PERFECTIONARE IN ARTELE GRAFICE, BUCUREȘTI

MONOGRAME ȘI VIGNETE
LUCRATE ÎN ZAȚ DE LINII

III.
CUM SE FACE
LITERA

CUM SE TOARNĂ LITERA

Din cele expuse până aci, am făcut cunoștință mai de aproape cu litera și am învățat cari sunt toate părțile literei. Acum vom demonstra cum se fabrică litera. Căci culegătorul de litere, care vrea să fie stăpân pe meseria sa, are datoria să cunoască cel puțin pe scurt, în ce fel toarnă turnătorul de litere materialul tipografic cu care lucrează.

La început, când s'a inventat tiparul și nu luase proporțiile la cari a ajuns mai târziu, fiecare tipograf era și turnător de litere. Așa a fost Gutenberg și toți urmașii lui, ba chiar și cei dintâi tipografi români, cari turnau litere din „matrițele“ aduse din alte țări, din Veneția, Cracovia, sau Rusia.

Astăzi, însă, turnătorii de litere este o meserie separată de aceia a tipografului, căci sunt turnătorii mari, ca și fabricile, cu mașini complete și automate, cari toarnă mii de litere pe zi. Dar pe lângă literă se mai toarnă, tot în mașini speciale și albitura și se confecționează liniile de alamă.

Pentru ca să se toarne o literă, e nevoie de mai mulți specialiști, fiindcă sunt 6 operațiuni (lucrări), fiecare efectuată de către un lucrător specialist, așa încât la turnătorii de litere sunt de fapt șase meserii diferite.

Acestea sunt :

1. Desenul sau originalul.	4. Turnatul (fondajul).
2. Formarea matriței.	5. Tăiatul și ajustatul.
3. Facerea aliajului.	6. Revizia și împachetarea.

Să vedem acum, cum se efectuează fiecare lucrare în parte. Pentru ca să se toarne o literă, trebuie mai întâi de toate să avem desenul acesteia, adică felul cum vrem să fie floarea. Aceasta o creiază (face) un desenator

**Desenul
sau
originalul**

cu talent artistic, căci litera este un obiect de artă. Gutenberg și-a desenat singur litera și a turnat-o tot singur. De aceea invenția lui se numia *artă*. Desenul literei se face într'o singură mărime, — reducerea și majorarea pe grade o face gravorul pe căi fotoreproductive.

Autorul acestor rânduri, desenând seria de litere „Arhaic Românesc” (turnat de Turnătoria Bugra) „Extra-block” și „Grotescul românesc” a conceput desenele originale pe corp 36.

**Formarea
matriței**

După ce s'a făcut desenul, acesta ajunge în mâna *gravorului*, adică acela ce este însărcinat să facă ca, chipul literei, să fie scos în relief sub forma de *sigil (matriță)*, ceea ce nu-i altceva decât un drug de oțel bine călit, la a cărui extremitate (vârf) se află litera săpată de gravor. Apoi acest sigil, se presează într'o bucată de aramă, cu ajutorul unei prese. În felul acesta, litera se presează în metal și deci avem *matrița gata*, după care începe turnatul propriu zis. Dar matrițele se mai pot face și pe alte căi. Cea mai uzitată este galvanoplastia, însă, în acest caz, se cere să avem deja alte litere turnate gata, după cari să se facă matrițele în baia de galvano. Matrițele se fac din alamă sau din nichel și se așează într'un drug de oțel, apoi trec la mașina de turnat.

**Facerea
aliajului**

Înainte însă de a turna litera, trebuie să se facă un metal amestecat (aliaj) special pentru acest scop, în cuptoare mari. Acest aliaj are următoarea compoziție :

70 % plumb curat.

25 % antimoniu curat.

5 % cositor.

Vreți să știți, când o literă este turnată dintr'un aliaj bun, rupeți-o în două. Dacă, fără a se îndoi deloc, litera se rupe

în două, cu un pleznit ușor, iar părțile rupte sunt de-o culoare cenușie, cu cristale strălucitoare, dar mici, aproape nevăzute, atunci materialul (aliajul) este bun.

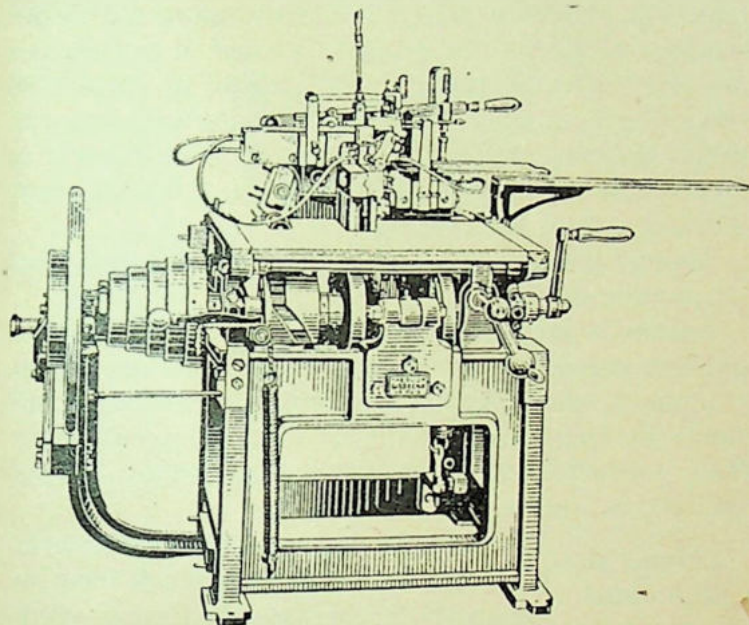

Fig. 17. Mașină rapidă completă de turnat, sistem „Foucher” pentru turnat literă, note, chenare, albitură etc. dela corp 6—48.

Turnatul (fondajul)

Turnătorii de litere este tot atât de veche, ca și tiparul cu litere mobile, căci Gutenberg și-a turnat singur literele. Deosebirea este numai, că atunci literele se turnau cu mâna, una câte una (fig. 18). Astăzi literele se toarnă în mașini rapide și foarte exacte și în cantități foarte mari. Cea mai perfectă mașină ce se cunoaște astăzi este cea *completă* făcută după sistemul fraților Foucher din Paris, inventată la 1887 (vezi fig. 17). Mașinile acestea au un cazan cu aliaj întotdeauna topit și la o anumită temperatură, gata de a turna cu ajutorul unui piston, care face până la 2 apăsări pe secundă. Într-o piesă anumită, cu 4 pereți, la mărimea și forma literei este așezată matrița, care primește metalul cald și dă

forma definitivă. Literile sunt scoase în mod automat, înșirate pe un fel de vingălac lung din lemn, care se schimbă, după ce s'a completat. Pentru ca litera să se răcească mai repede și pentru ca piesele mașinei să nu se prea încălzească, s'a introdus, prin mașină, un canal cu un curent de apă rece. Astfel de mașini toarnă zilnic 50 kg. literă. Literele caligrafice, notele muzicale, chenarele încărcate, colțurile, vignetele, etc. se toarnă cu o mașină de mână și cu instrumente speciale. La noi în țară, nu se fabrică aceste litere, ci se aduc din străinătate.

Albitura (pătrișori) se toarnă la mașinele de turnat literă cu „matriță oarbă“.

Interliniile se toarnă în plăci de 1 și 2 puncte grosime, din care se taie apoi ștraifuri. La fel și liniile din plumb.

Liniile de alamă se fabrică în plăci mari, din cari se taie șuvițe pe lungimea și înălțimea dorită. Desenul liniilor (fine, punctate, etc.) se face trecându-se printr'o mașină specială, cu rîdea.

Tăiatul și adjustatul

Dela mașinile de fondaaj, literile și materialul turnat, înșirat pe culegare de lemn, se transportă la aparatele de tăiat și adjustat, unde se lucrează cu mașini manuale de tăiat și de frezuit sau acționate cu motor. Aci se ajustează și înălțimea literii, după cum cere tipograful. Apoi urmează:

Revizia și împachetarea

efectuată de lucrători speciali cari trebuie să cunoască foarte bine polițele de turnat și să aleagă litera prost turnată, cea găunoasă, ruptă sau tocită, de cea bună. Lucrătorii aceștia controlează apoi pachetele, ca la fiecare comandă să se cuprindă toate literile, accentele, semnele, cifrele, etc. prevăzute în polița de turnat.

Este bine, ca fiecare tipograf, când primește literă nouă, să tragă un tipar de corectură de pe pachetul întreg, așa cum sosește dela turnătorie. Cu acest tipar oricând se poate dovedi, dacă literile n'au fost complete sau bune, reclamând literile stricate.

La noi, în România, sunt trei turnătorii de litere și anume: Turnătoria *Română de litere* și Turnătoria *Cartea Românească*, în București și o Turnătoria la *Făgăraș*.

Fig. 18. Astfel se turna litera în vechime.

IV.
MOBILIERUL ȘI UNELTELE
TIPOGRAFULUI

MOBILIERUL TIPOGRAFIC

Dacă am controla pachetele cu litera nouă, primită dela turnătorie, urmează să împărțim litera în cutii speciale, unde se va păstra. Aceste cutii se numesc *case de litere*, sau pe scurt, *case*.

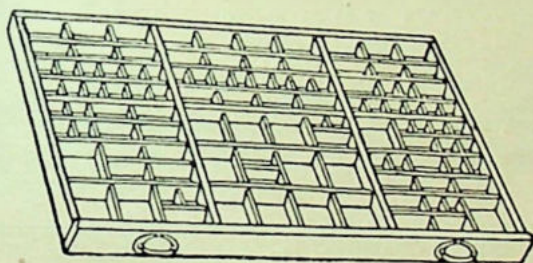

Fig. 19 O casă (mică) de litere.

Casele sunt făcute din lemn uscat, de către tâmplari specialiști. Dacă lemnul nu e bine uscat, litera nouă depozitând umezeala din lemn, se oxidează și se distruge repede. Cel mai bun lemn, pentru cutii, este ulmul și bradul. Deasemenea și fagul. Stejarul oxidează, deci să ne ferim de acesta.

Casele mari de litere au următoarele dimensiuni : 1 metru lungime, 64 cm. înălțime și 6 cm. adâncime. O casă are circa 143 despărțituri.

Cum literile sunt de mai multe feluri, tot așa și casele trebuie să fie diferite. Deaceia avem :

Case pentru literă :

Case mari	Case pentru versale
Case mici	Case pentru literă streină
Case pentru literă de lemn	Case pentru diferite
Case pentru cifre	semne

Pentru linii și albitură :

Case pentru linii de
alamă

Case pentru interlinii
Case pentru cvadrați

Case pentru spații

și altele

In casele mari se pune litera de text, de obicei de la corp 6 până la 12 și 16. O casă mare conține circa 30 kg. literă pe corp 10.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T
U	V	W	X	Y	Z	Ç	Đ	Š	Ť	É	È	Ó	À	Ê	Ï	Ô	Ů	Æ	Œ
Ă	È	Î	Ô	Ů	ă	e	i	o	u	Ă	È	Î	Ô	Ů	(	&	Š	Ť	·
á	e	i	ó	ú	á	é	i	ó	ú	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
â	é	ô	ù	o	ë	t	u	r					j	x	z	-	(	!	?
ff	ff	ff	k	s									ä	w	y	i	;	:	
œ	æ	f	c			m	i	n	o					š	ï	-			
ț	h	l												p	,	.			
đ	Pătrișor!	v				a	^{1/2} Păt.		e	d				g	2P.	1P.			
ç	q	4 Punct.	b				Halbgh.							ü	3 Punct.				Cvadrați

Fig. 20. Casă de literă românească veche (astăzi inpracticabilă căci are circa 12 casele neocupate, lipsind literile românești vechi: đ, ũ, ë, etc. cari nu se mai toarnă. Cuprinde 142 casele (găuri).

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P
Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	Ă	Â	Î	Ș	Ț	Ç
ă	ē	î	ô	É	È	Ă	È	Ô	Ů	Æ	Œ	.	š	ť	·
ü	a	ó	l	&	ó	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
u	ú	œ	ç	t	u	r				f	q	x	z	!	?
é	ô	ü	v							ä	á	í	-	:	:
ț	ș	s		m	i	n	o					g	.	.	.
k	h	c										p	j	2P.	3P.
w	y	l		a	¹ Punct.		e	d				-	(		
Pătrișor!		D			^{1/2} Păt.							4 Puncte			Cvadrați

Fig. 21. O casă de litere românească nouă, repartizată după sistematizarea făcută de V. Molin (1926). Cuprinde 119 casele (găuri), deci toate literile, accentele, semnele, cifrele și albiturile necesare unui zăț românesc și strein (universal).

In casele mici, se pune litera de text și accidente, deasemenea și cea de text, când avem cantități mai mici. Sunt

și case mult mai mici; în acestea, se pun litere titluri, care au numai *versale*. De obicei, în aceste case, literile se pun între stîngii stînd drepte. În casele pentru *literile din lemn*, se pun cele pe corp mare, speciale pentru așișe.

Casele pentru litere streine

au o distribuție specială, așa cum cer particularitățile lingvistice. Astfel, sunt case pentru fractur (litera germană), cirilice, grecești, ebraice, etc. La noi, sunt foarte frec-

vente încă casele pentru cirilice.

Casele de cifre

cuprind cifrele ce sunt în afară de cutiile obicinuite. Astfel sunt fracțiile și alte semne necesare la zățul matematic.

Casele pentru diferite semne

sunt de mai multe feluri: D. e., pentru semne matematice, pentru cele calendaristice, pentru cele astronomice, botanice, farmaceutice, alfabete vechi, etc.

Casele pentru linii de alamă

cuprind și liniile de plumb. Au o repartizare cu totul alta, decât la casele de litere, căci aci repartizarea e făcută după lungimea liniilor.

9	8	7	6	5	4	3	2	1	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0	—	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57																																											

În cutie mai sunt și găuri pentru albitură, pentru spații fine, $\frac{1}{2}$ pătrișori (halbghiferti), pătrișori întregi și cvadrafi.

La alte popoare, literile din față sunt altele, după cum e și limba și scrisul de altfel. (Vezi casa ebraică, fractur și grecească).

Elevii vor memoriza distribuția unei case de literă românească după fig. 21. Vor răspunde la întrebări: Care literă este a 3-a în rândul de sus? Unde este litera ä. Unde este semnul citațiunii (ghilimelele), etc., etc.

Regalul

Ceeace ne izbește mai întâi ochiul, când intrăm într'o tipografie, este *regalul*. Acesta nu e altceva, decât un raft de lemn solid, pentru păstrarea caselor de litere.

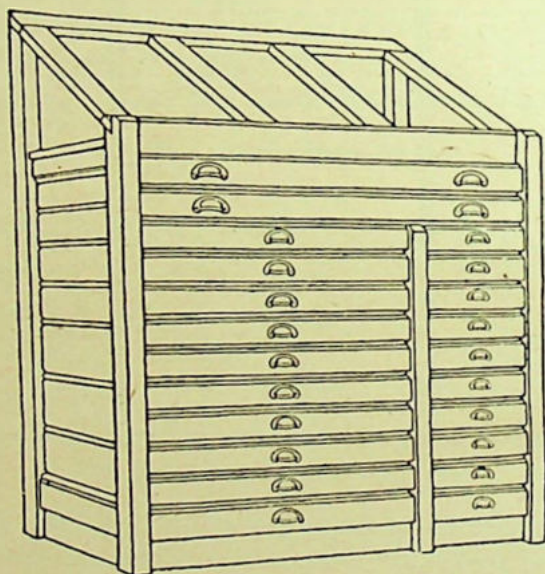

Fig. 26. Un regal dublu.

Un regal obicnuit are următoarele dimensiuni: lungimea 1 metru și 12 cm.; înălțimea în spate 1 metru și 22 cm. iar în față 1 metru cu o înălțime înclinată de 75 cm. Regalele se fac din fag sau brad.

Deaceia și regalele sunt de mai multe feluri. Avem:

Regal pupitru

pentru a culege, așezând cutia pe pupitru.
Un atare regal are la mijloc numai rafturi:
pentru a păstra materialul cules (zețuit).

**Regal sim-
plu pentru
case**

În acesta se păstrează numai cutiile mari, având rafturi cu cutii până sus. Regalul simplu poate avea și pupitru, pentru a culege. La regale mari se face deasupra rafturilor și o cutie goală, în care culegătorul poate păstra obiecte după trebuință, în primul rând manuscrisele, tiparele de corectură, sculele, etc.

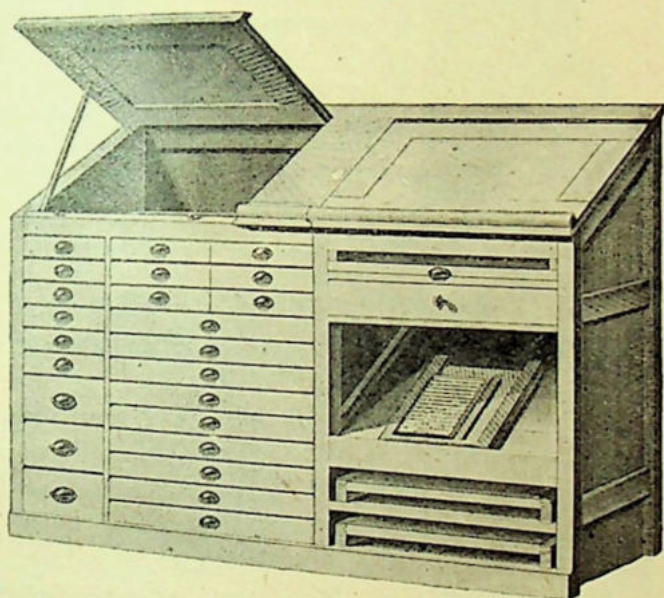

Fig. 27. *Regal de accidente.*

**Regal
dublu**

pentru case mari și mici, având și pupitru. Are dimensiuni mai mari, decât celelalte regale.

**Regalul de
accidente**

este foarte mare și cuprinde aproape o mică zețarie, căci are loc pentru cutii mari și mici, pentru linii, interlinii, spații, regleți, etc. Figura 27 ne arată un astfel de regal care se preferă numai în tipografiile unde se lucrează lucrări speciale de accidentă.

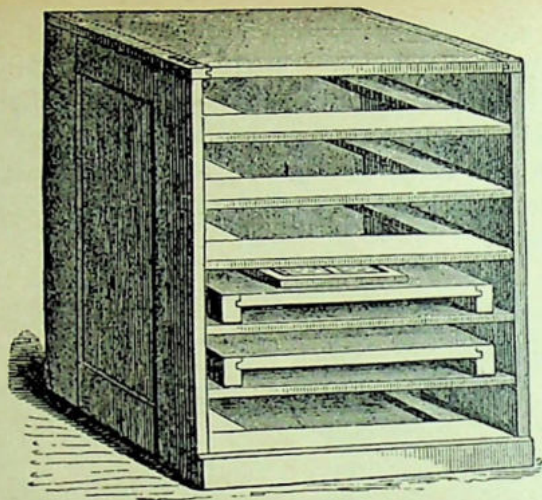

Fig. 28. Un regal pentru fundamente cu forme.

Regal cu fundamente

are 6—8 rafturi mai înalte, lăsând loc suficient pentru fundamentele pe cari se așează formele. (Vezi fig. 28).

Fundamentul

este o planșă din lemn gol sau acoperit cu tablă de zinc, pe cari se pun formele ce se transportă la mașini. Acolo sunt și fundamente din fier pe cari se închide forma. Fundamentele au formate diferite, până la 70×100 cm. și mai mari.

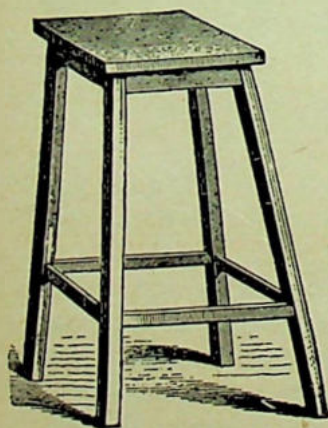

Fig. 29. Scaun pentru corectură.

Scaunul de corectură

este făcut pe patru picioare. Pe acesta se așează fundamentele ce urmează să se împartă sau formele ce se vor corecta. În linii generale, acestea sunt obiectele de mobilă specială ce se întrebuințează într'o tipografie.

UNELTELE TIPOGRAFULUI

Culegarul

Tipograful (zețarul), ca orice meseriaș, are și scule. Nu sunt tocmai numeroase. Primul și cel mai de seamă este *culegarul* sau cum i se mai zice greșit *vingălăc*, o numire derivată din termenul

Fig. 30. Un culegar (*vingălăc*).

tehnic german Winkelacken. În culegar, adună culegătorul litera. Culegarul este fabricat din oțel sau nichel și are forma arătată în figura 30.

Culegarele se confecționează în diferite lungimi, după

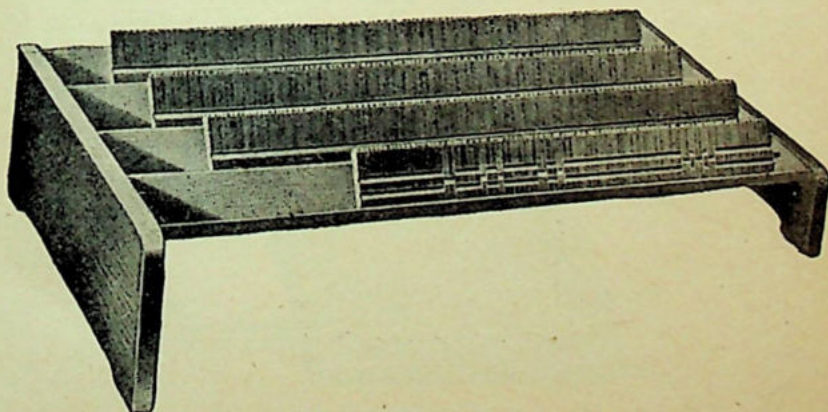

Fig. 31. Culegar pentru corectură și revizie în mașină.

nevoie, are doi pereți fixați și unul mobil, care se fixează cu ajutorul unui șurub sau un heblu. Toți pereții trebuie să fie în vinclu exact. Culegare speciale sunt cele de corectură. (Vezi fig. 31).

Mai sunt și culegare pentru zațul de tablele.

Linia de cules

Linia de cules, este o complectare a culegarului și este de mare necesitate la operația zețuirii. Servește în două feluri: 1) ca să putem așeza litera fără piedecă și deci mai repede în

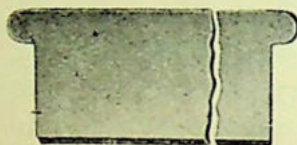

Fig. 32. Linia de cules (zeț-linie).

culegar, formând rândul și 2) ajutorându-ne să deșertăm (golim) culegarul. Linia de cules (se mai zice și (zeț-linie) are 2 urechi, așa cum se vede în figura 32. Sunt formate diferite, după cum este zațul de lat. Se fabrică din alamă, deaceia la nevoie se poate înlocui și cu linii simple și vechi, de alamă.

Galionul sau șiful

O planșă de metal cu 2 sau 3 pereți. Pe galion se așează zațul deșertat din culegar. Pereții pot fi din lemn sau metal. Sunt ga-

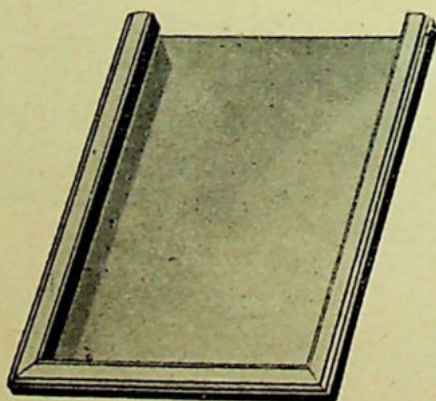

Fig. 33. Un Galion (Șif).

lioane lungi din lemn, pentru coloanele de zaț dela ziare, acestea se numesc *spalte* și galioane mai mari în formă de pagini pe diferite mărimi, pentru a culege pe acestea tot felul de lucrări. Galionul de metal se fabrică din zinc; cel de lemn, din lemn de păr sau fag, aburit.

Port-manuscrisul

sau tenaclul, ține fixat manuscrisul, după care culege elevul. Port-manuscrisul e un clește din lemn, care se îmbucă cu o stinghiuță, ce se numește *divizoriu*, fiindcă desparte manuscrisul și ne arată rândul ce urmează să culegem. Port-manuscrisul se fixează de peretele unei găuri din casa cu litere. (Vezi fig. 34).

Suia

este o sculă a cismarului de care nici tipograful nu se poate lipsi. Sula, un mic instrument, cu mâner din lemn, având înfipt un cui lung și ascuțit. (Vezi fig. 35). Zețarul fără sulă nu poate lucra, mai cu seamă când scoate literile greșite. (Când „face“

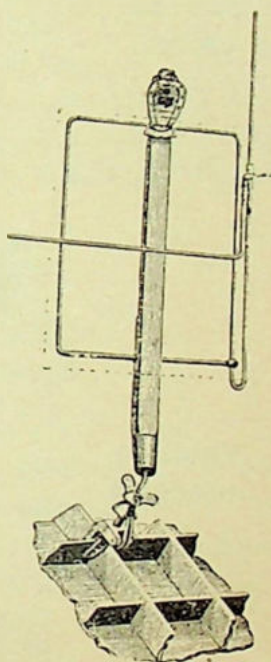

Fig. 34. *Port-manuscris.*

corectura). Pentru acest scop mai are și *cleștuțele* în forma

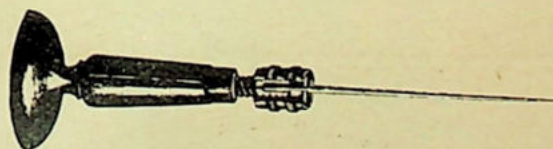

Fig. 35. *Sula.*

Fig. 36. *Cleștuțe.*

arătată la figura 36. Cu aceste cleștuțe culegătorul prinde litera. Se cere însă să se lucreze cu mare atenție, căci cleștuțele vatămă foarte ușor litera.

Bătătoarea sau călfuța

este de fapt o sculă din ale mașinistului tipograf, însă și zețarul o întrebuințează, când vrea ca litera culeasă într'o formă să fie potrivită la nivel, pentru a da corectură. Călfuța este făcută din lemn. Nu este însă bine să batem prea tare cu bătătoarea căci se strică ușor litera caligrafică și chiar celelalte.

Fig. 37. Bătătoarea sau călfuța.

Valul de corectură

Un instrument din ale mașinistului tipăritor, necesar atunci când vrem să ungem litera cu cerneală, pentru ca să se reproducă pe hârtie și să dăm astfel un tipar de corectură. Valul este făcut dintr'un clei gelatinos și elastic.

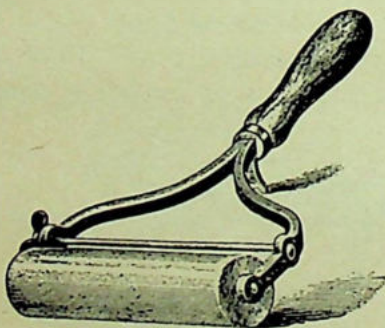

Fig. 38. Val de corectură.

Peria de corectură

Ca să obținem un tipar de corectură (ne servim de o perie cu o coadă lungă. Peria este lucrată din păr de porc, cu suprafața

Fig. 39. *Peria de corectură.*

tăiată neted. Nu bateți prea tare cu peria pe literă, căci se deteriorează!

**Peria
de leșie**

servește la spălatură formei, pentru a curăța zațul de cerneală, cu leșie și cu benzină.

Fig. 40. *Peria de leșie.*

Dar despre felul cum se întrebunțează fiecare dintre aceste unelte vom vedea mai târziu, atunci când vom înțelege cum trebuie să se culegă literile.

Fig. 41. *Așa culegea zețarul în vechime.*

V.
**IGIENA ATELIERELOR
ȘI INTREȚINEREA
MATERIALELOR**

IGIENA ATELIERELOR ȘI ÎNTREȚINEREA MATERIALELOR

Sălile în cari lucrează tipograful trebuie să fie foarte sănătoase. Din nefericire tocmai aceste săli sunt în bună parte cele mai puțin igienice. Rar vedem o tipografie, care să nu fie în subsoluri, pivnițe, locuri cu igrasie, întune-

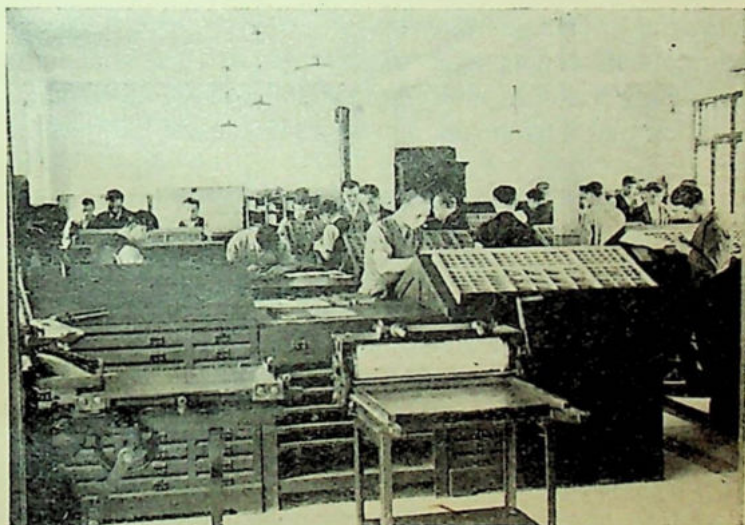

Fig. 42. Culegătorie spațioasă, curată și cu multă lumină

coase, cu aer închis și respingător. A fi nevoit să lucrezi în atari localuri, înseamnă să atentezi la viața proprie. Chiar și patronul pierde. Căci într'un local bine luminat,

aerisit cu aer suficient, munca merge mai ușor, mai cu plăcere și asigură randamentul maxim. Pentru ca să ne apărăm de aerul viciós din atelierele obscure se recomandă ca să se facă o aerisire cât mai intensă. În orele de repaus, geamurile să fie deschise. Curățirea caselor de praf, prin extragerea prafului cu ajutorul foalelui, să se facă

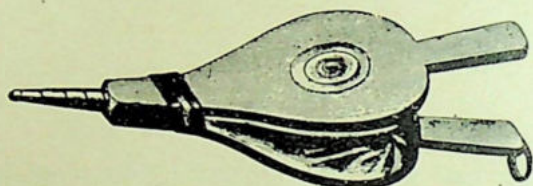

Fig. 43. Foale pentru curățit casele.

în afară de ateliere, nu însă de către ucenici, cari, dat fiind vârsta lor minoră și constituția lor fragedă, trebuiesc feriți dela orice ar vătăma sănătatea lor. Dealtfel, pentru această operație sunt acum aparate moderne electrice, („Vaacum“) cari absorb praful în mod foarte practic. Săptămâna să se ungă cu ulei dușumeaua, spre a feri ridicarea prafului în atelier.

Lucrătorul, înainte de a mânca, să-și spele cât se poate de bine mâinile, căci acestea sunt pline de murdăria ce se ia de pe literă și adeseori poate cauza intoxicațiuni din cele mai grave. Murdăria de pe litere (cernele ce s'au depus) este otravă pură. În atelier, păstrați o bluză pe corp sau un halat spre a feri hainele și corpul de murdărie. Culegătorul de litere să petreacă în orele de repaus mult timp în aer liber, în grădini sau parcuri, căci prin felul meseriei sale, ușor se incuibează în plămâni boala cea grozavă, care n'are leac, *tuberculoza*, boala profesională a zețarului. Participați la formațiile de sporturi cari vă întăresc rezistența fizică.

Deaceea, elevi și lucrători tipografi, păstrați mare curățenie în atelierele voastre și îngrijiți de sănătatea voastră!

* * *

Materialul tipografic cere o îngrijire bună. Litera, casele, regalele etc. toate sunt foarte costisitoare și ca atare trebuie ferite de orice stricăciuni.

Dușmanul cel mai mare al literii este *oxidul*. Adeseori ni se întâmplă să constatăm, că literile din casă, câteodată chiar noi, au pe suprafața lor și mai cu seamă pe floare, un fel de strat de praf cenușiu, iar dacă-l ștergem, vedem că floarea literii este roasă. Acesta este *oxidul*, care provine sau din faptul că lemnul casei este umed sau că litera a fost prost spălată sau din faptul că aliajul literii conține și aramă, fapt nepermis. Dacă nu lăsăm să se întindă răul și luăm măsuri din vreme, atunci totul se poate salva, altfel oxidul cuprinde litera întreagă din casă și o distruge. Deaceia când observăm litere oxidate, le scoatem din vreme și le spălăm cu acid acetic, apoi cu apă limpede, uscându-le. Să fim atenți și la spălatul formelor, căci depinde de lichidul ce-l întrebuințăm, ca să putem feri litera de oxidare. În general, se spală cu leșie, însă, să avem grijă să limpezim forma cu apă curată, căci altfel poate rămânea un strat, invizibil de potasiu. Deaceia formele, ce stau neimpărțite mai multă vreme prin regale, prind un strat alb, pe care noi îl credem a fi praf, dar în realitate este un început de oxidare, urmările faptului că forma n'a fost bine limpezită.

Pentru ca să ne ferim de oxid, să ținem seamă de următoarele :

1. Să nu împărțim litera neuscată în case.
  2. Să nu așezăm casele în locuri umede.
  3. Litera de rezervă (defectele) să se păstreze în locuri uscate.
  4. Atelierele dela subsoluri și cu igrasie să fie aerisite intens.
  5. Formele bine limpezite și uscate.
  6. Casele noi să nu fie din material umed și impropriu.
- Cel mai bun fiind ulmul, bradul sau fagul.
7. Aliajul literii să nu cuprindă aramă.

Pentru ca materialul să fie bine îngrijit, se recomandă a fi respectate următoarele :

21 porunci ale zețarului.

1. Să nu ridicați litera cu sula, căci se rupe litera sau se înțeapă și se deteriorează floarea.

2. Nu aruncați pe jos literă și albitură, căci este material pierdut.

3. Nu amestecați litera în casă cu sula, cleștuțele sau cu linia de cules, căci distrugeți litera.

4. Nu scuturați casele cu litere caligrafice, căci se frâng codițele, la cea mai mică violență.

5. Îngrijiți culegarul și feriți-l de lovituri sau forțarea șurubului, căci se deteriorează și nu mai redă formatul exact.

6. Nu înfigeți sula în stînghia caselor.

7. Nu împliniți rîndul în mod forțat, căci distrugeți albitura și litera.

8. Nu scoateți casele din regal spre a servi de scaun. În cel mai rău caz trageți două spre a nu le distruge.

9. Feriți galionul (șiful) de lovituri, căci se umflă. Pe cele din lemn nu le udați prea mult, căci se incovoaie.

10. Nu udați formele pe galionul ce se pune pe case, căci străbate apă în case și le distruge, putrezind sau provocând oxidare.

11. Nu așezați prea multe case pe pupitru, căci cad linii și dursuși între case și strică casa și literile.

12. Casele cu linii de alamă, lăsați-le afară.

13. Regleții și pătrații să nu se lovească (ciocnească), căci fiind aliaj mai moale se produc leziuni și strîmbă forma lor, apoi la zaț nu mai redau o împlinire exactă.

14. Nu întrebuițați liniile de alamă drept lopățică de cerneală.

15. Valul de corectură să se spele cel puțin odată pe săptămână, căci altfel se întărește.

16. Puneți înainte de a întrebuința șifurile și fundamentele din lemn în ulei spre a se îmbiba și a împiedeca ca apa să pătrundă în ele și să le umfle.

17. Desfaceți din când în când culegarul și spălați-l cu gaz spre a-l feri de rugină.

18. Spălați bine forma. Nu lăsați cerneala pe literă, căci se depune praf și se îngroașă corpul, apoi rândurile nu se mai aliniază. O literă nespălată se împarte și se culege foarte greu.

19. Când scoateți corecturile, nu rupeți punctele sau virgulele și alte litere spre a face spații.

20. Nu faceți fișe, căci e material pierdut.

VI.
CULEGEREA DE LITERE

CUM SE CULEGE LITERA

Poziția elevului în fața regalului

Înainte de a ne apuca de culegere (zețuire) e nevoie să știm cum trebuie să ne așezăm și să stăm în fața regalului și a casei cu litere. Căci, de multeori, o poziție care nu e sănătoasă, dar pe care am deprins-o, poate fi spre răul nostru.

În fața regalului să stăm drepti. Să lăsăm greutatea corpului pe ambele picioare. Dacă ținem greutatea numai pe un picior, obosim mai repede, iar dacă se țin picioarele încolăcite, culegătorul rămâne cu picioarele strâmbe, așa cum vedem mulți lucrători tipografi. Să nu rezemăm corpul de regal și cotul de casă, căci astfel nu ne putem mișca în mod liber. La început, până ne obiцуim, este recomandabil să se facă repausuri dese.

Cine cum se obiцuiește să lucreze dela început, nu va mai pierde obiceiul bun sau năravul rău. Locul culegătorului în fața casei este între caseta (gaura) cu jumătate pătrișori (halbghefirți) și între litera *a*, înclinând mai mult înspre aceasta. Casa cu litere să fie întotdeauna la înălțimea potrivită cu înălțimea culegătorului, în așa fel, încât marginea de jos să fie la cotul mâinei care ține culegarul.

Pentru primele învățături, luăm o casă veche cu un corp mare (cel puțin 12), lipind câte-o etichetă cu semnul literei respective, pe latura din față a fiecărei casete. Și nu vom începe zațul propriu zis, decât, după ce cunoaștem caseta (gaura) fiecărei litere și după ce deslușim fără

greutate care este litera *p* și care este *b*, care este *d* și care este *q*, apoi *n* și *u* sau cifra 6 și 9, luate drept și invers.

Despre culegere

A culege înseamnă în limba noastră a tipografului, a aduna litere în culegar, una câte una — se mai zice și a *zețui* — formând cuvinte, rânduri, apoi pagini și ziare sau cărți întregi.

Am arătat ce înseamnă a culege. Acum să vedem care este operația propriu zisă a culegerii sau a zețuirii.

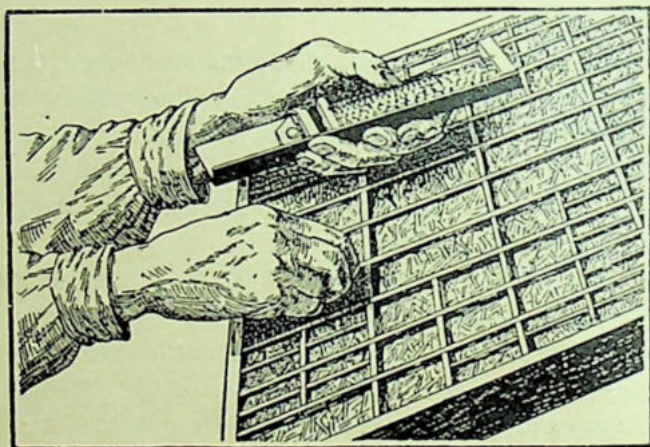

Fig. 44. Așa se culege.

Înainte de a culege, trebuie să cunoaștem lungimea rândului, adică *formatul*. Acesta se socotește cu cvadrați. La cărți avem de obicei formate pe 5, $5\frac{1}{2}$ și 6 cvadrați, la ziare 3, $3\frac{1}{4}$ și 4 cvadrați, etc.

Formatul se fixează în culegar. Operația se face prin a așeza în culegar cvadrații necesari însă pe corp mare, d. e. pe corp 12, sau se poate și cu mai multe interlinii, (dursuși). Vom strânge apoi ușor culegarul, în așa fel, încât cvadrații din acesta să aibe un joc ușor, așezându-i și ridicându-i. Aceasta, fiindcă la intercalarea interliniilor între rânduri și la închiderea formei în mașină, pot rezulta diferențe. Deaceia am putea adăuga pe lângă cvadrați și

o filă de hârtie sau carton pe 1 punct cel mult, pentru a obține jocul amintit. Să nu fixăm culegarul cu regleți, căci aceștia sunt defectați și pot fi inegali.

Să urmărim acum cum se face culegerea literilor. Luăm în mâna stângă culegarul, ținând patru degete dedesupt, iar degetul cel mare deasupra, urmărind cu acest deget literile ce culegem.

Punem o linie de cules în culegar pe formatul fixat, apoi începem să culegem literile. Citim înainte de toate, două-trei cuvinte sau chiar o frază din manuscrisul ce-l avem în față, fixat pe port manuscris sau pus pe casă. Apoi intră mâna dreaptă în funcțiune, luând din casetă (gaură), litere rând pe rând, cu primele 3 degete: cel mare, arătătorul și cel mijlociu. Dar înainte de a apuca o literă din casă, trebuie ochită bine. Să luăm pe cât este cu putință literile ce se pot prinde de cap, adică unde este floarea, iar până așezăm prima literă în culegar, să căutăm să descoperim următoarea. Deaceia unui culegător de litere să cere să aibe ochi buni. Literile se așează cu signatura în afară. În așa fel putem urmări dacă signaturile sunt la fel și prin urmare dacă literile sunt de acelaș caracter și nu sunt amestecate. Litera trebuie adusă pe calea cea mai scurtă în culegar. Să ne ferim deci, de a face, așa numite „figuri“, zigzacuri în aer, căci nu e tocmai frumos, în plus e pierdere de timp. Un culegător bun lucrează liniștit, cu mișcări scurte și precise. Elevii începători să nu caute dintr'un început să iuțească mișcărilor, căci prind obiceiuri rele, de cari apoi nu se mai pot lepăda.

**Spațierea
și
împlinirea
rândurilor**

Știm foarte bine, că la așezarea cuvintelor, chiar pe hârtie, se reclamă un loc liber între cuvinte, adică un *spațiu* oarecare, mai mic sau mai mare. Tot așa se procedează când înșirăm în culegar cuvinte culese din litere, trebuie să îngrijim ca să rămână *spațiu* umplându-l cu albitură. Aceasta se face după o regulă stabilită pentru tipografii din toate țările. Spațiul *normal* între două cuvinte

este *semipătrișorul* sau *halbghefirtul*. Aceasta în mod normal, adică când rândul nu e nici prea lat, nici prea scurt sau când litera nu e prea îngustă. De exemplu, un rând împlinit în mod normal, la o literă pe corp 10, este în felul următor:

Cuvintele acestea au spațiu de un semipătrișor, iar la o literă îngustă (șmală) se pune un spațiu pe $\frac{1}{3}$ din pătrișor sau chiar $\frac{1}{4}$. De exemplu:

Cuvintele acestea au între ele un spațiu mult mai puțin.

Deaceia, pentru ca o pagină de zaț să se înfățișeze în mod plăcut peste tot, vom pune spațiul dintre cuvinte, în proporție cu forma și mărimea literei. Un zaț cules prea înghesuit (cu spațiu puțin), se înfățișează parcă ar fi topit într'o pată neagră mare, iar unul cules prea rar (cu spațiu mare), pare a fi deșirat, nefăcând parte din aceeaș pagină fiind supărător pentru ochi. De exemplu:

Prea înghesuit (spații mici pe $\frac{1}{4}$):

Tipografia, ca și celelalte meșteșuguri, nu putea rămâne mai prejos de progresele tehnice de producție. Ceiace altă dată s'a crezut o imposibilitate, de câteva zeci de ani este realitate. Progresul realizat este uimitor. Mașini puternice și rapide lucrează în toate atelierelor noastre.

Acelaș zaț prea rărit (spații pe 1 ghefirt).

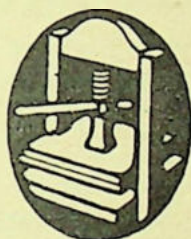
Tipografia, ca și celelalte meșteșuguri, nu putea rămâne mai prejos de progresele tehnice de producție. Ceiace altă dată s'a crezut o imposibilitate, de câțiva zeci de ani este realitate. Progresul realizat este uimitor. Mașini puternice și rapide lucrează în toate atelierelor noastre. Peste tot, în toate țările.

Iar dacă în acelaș zaț, se pun spații prea largi și prea reduse, deci nu se reglementează intervalele între cuvinte, se va obține un zaț cu o înfățișare, în felul celui demonstrat mai jos. Cărarea albă ce trece din rând în rând, peste tot zațul, se numește *scara pisicii*.

*Zaț cu spații prea largi și prea înguste
(scara pisicii).*

Tipografia, ca și celelalte meșteșuguri, nu putea rămâne mai prejos de progresele tehnicii de producție. Ceiace altă dată s'a crezut o imposibilitate de câțiva zeci de ani este realitate. Progresul realizat este uimitor. Mașini puternice și rapide lucrează în toate atelierele noastre.

Dacă nu se poate preciza vreodată ce spațiu să se rezerve între cuvinte, se va lua drept măsură jumătate din litera *m* a caracterului respectiv.

PUNCTUAȚIA

Înainte de a termina un rând cules, se va constata ce spațiu trebuie să rămână la semnele de punctuație, cari se pun la anumite locuri, între cuvinte.

Punctul (.) După un punct, ce încheie o frază, deci acolo unde cititorul face o mică pauză, culegătorul de litere va intercala un spațiu mai mare și anume *dublu*, adică îndoit de cât cel ce e normal între cuvinte. Astfel, la un zăț cules cu semi-pătrișori (*halb-ghefirți*) se va pune un pătrișor întreg (*ghefirt*).

Exemplu este cartea aceasta întreagă, fiindcă în felul acesta s'a pus spațiu după punct.

Dacă însă punctul se întrebuințează drept semn de prescurtare (abreviațiunea unui cuvânt), atunci se pune numai un spațiu pe jumătate, atât cât se rezervă în mod normal între cuvinte, fiindcă punctul are o spinare mare, ce însuși mărește spațiul liber.

Exemplu: Capitolul I. partea II. D-I Eugen Perian, despre Ist. Rom.
Exemplu greșit: Capitolul I. Partea II. D-I Eugen Perian despre Ist. Rom.

Punctul se culege alăturat de restul literilor, fără nici un spațiu între ele.

Virgula (,) se culege lipită de litera alăturată, ca și punctul, iar după virgulă urmează spațiul normal, ca și despărțirea între cuvinte.

**Punct-
virgula (;)**

se desparte de celelalte litere cu o spație fină. După punct-virgulă se pune același spațiu ca și la virgulă.

Exemplu: Uniunea Camerelor de Muncă a fost distinsă la Berlin, cu premiul de onoare; premiul de stat al Franței; premiul Jugoslaviei, etc.

**Două
puncte (:)**

se desparte ca și punct-virgula, adică cu o spație fină de literă și are spațiul următor ca la virgulă.

**Semnul
exclama-
ției (!)**

și cel de *întrebare* sau *interogativ* (?) se desparte cu un spațiu, iar dacă termină o frază și ține deci locul unui punct, atunci se pune spațiul dublu, adică acela dela punct.

Exemplu: Cine știe, liniștea aceasta ce ascunde? Este oare prea târziu? Ajutor! ajutor! hoții! se aude deodată izbucnind dintr'un colț îndepărtat, dar nu era decât: ecoul.

Apostrof (')

se culege lipit de literă, iar ca urmare se pune un spațiu mai mic, decât după virgulă, de obicei 3 puncte. Dacă după apostrof urmează un alt semn de punctuație, d. e. punct-virgula, două puncte, etc. atunci nu se mai culege spația fină obicinuită la aceste semne, loc liber fiind suficient.

Exemplu: Nu crede că'ntr'adevăr e plecat. S'a ascuns doar'; un obicei urit de care nu să lasă odat'...

Pauzele(—)

Pauzele se culeg cu spații și fără, după felul cum sunt întrebuințate. Dacă pauzele arată o propoziție intercalată una în alta, atunci se culeg cu 2—3 puncte intervale între linii:

Exemplu: O mare nenorocire — ne spun martorii — s'a abătut asupra orașului nostru.

Iar dacă este la început, arătând un dialog, atunci se desparte cu spațiul normal, de cuvântul cel dintâi.

Exemplu: — Răspunde, câți ani vei fi ucenic?
— Patru ani, Domnule.
— Ce meserie?
— Tipograf.

Dar pauzele se mai pun și în coloane cu cifre ținând locul celor ce lipsesc.

Exemplu :

Velină 12	3	50
Velină 10	10	—
Satinată	—	25

În codurile cu legi sau alte acte puse pe articole, pauza se culege cu spații de 2—3 puncte.

Exemplu : Art. 16. — Vinovații se vor amenda cu închisoare dela 5 până la 10 zile.

Art. 17. — Apelul se introduce cel mult în 3 zile dela sentință.

Trăsura de unire (-) sau *cratima* este tot un fel de pauză mai mică. Se culege între cuvinte legate, d. e. (port-manuscris) sau despărțind cuvintele în silabe, d. e. (tipo-graf, manu-scris etc.). Cratima se culege între litere, fără nici-un spațiu.

Ghilimetele („ ”) (« ») sunt de două feluri. Cele normale și cele franceze, numite și croșete (« ») cari se întrebunțează mai rar. În ghilimete se pune o frază sau cuvinte citate, adică reproduse din altă parte. Ghilimetele se culeg fără spațiu între litere, iar la sfârșit trebuie să fie urmate de o punctuație oarecare, între care deasemenea nu se pun spații. Dacă un singur cuvânt citat și pus în ghilimete, începe cu T, V sau Y și termină cu litere ce au prelungire în sus, adică t, d, l, și f, atunci se pune o spație fină între cuvânt și ghilimete.

Exemplu : „Vărsat ”; „Yost ”; etc.

Paranteze ( ) sau [ ] Cele obicinuite, ( ), se întrebunțează în text curent pentru a închide sub formă de intercalare cuvinte sau fraze întregi. Cele franceze, [ ], se pun când închid un pasagiu sau cuvinte, cari la rândul lor fac parte dintr'o altă parte închisă tot în paranteze. Parantezele franceze se mai culeg și

atunci când un vers nu încapă într'un singur rând, ci trebuie să fie trecut în rândul următor. Parantezele se utilizează lipite de cuvânt cu vârfurile înăuntru, iar punctul de sfârșit se pune după închiderea parantezei.

Exemplu:

Vom vorbi mai târziu despre tehnică aceasta (despre cea manuală [primitivă] în genere, la pag. 31).

Exemplu :

Nu mai plânge, nu mai plânge, mamă dragă, nu mai
[plânge.

Ale tale doruri toate și dureri nu le poți
[stânge

Cu a lacrimilor picuri.

Împlinirea rândurilor

S'a demonstrat cum se culeg literile, cum se formează un cuvânt și ce spațiu culegem între cuvinte, cum se pun semnele gramaticale (de punctuație). Acum se va arăta *cum se împlinește un rând*, ce nu se sfârșește la cules cu un cuvânt tocmai terminat, adică atunci, când suntem nevoiți să desrărim spațiile dintre cuvinte sau când, dimpotrivă, aceste spații trebuiesc majorate.

Ajungând la sfârșitul rândului, culegătorul trebuie să se decidă, dacă cuvântul ajuns la jumătate, să se introducă în același rând prin a desrări sau îl va trece în al doilea rând, prin a mări spațiu dintre cuvinte. El trebuie deci să *împlinească rândul*.

În modelul arătat la figura 45 se poate observa cum se împlinesc rândurile. La primul exemplu pus la litera *a*, la sfârșitul rândurilor, rămâne puțin spațiu necompletat. Acest spațiu este prea redus pentru a putea introduce un cuvânt, deaceia zefarul va căuta să răspândească albitura printre cuvinte, spre a *împlini* rândul.

Un culegător bun constată de îndată cât loc are liber și deci ce fel de albitură (spații) trebuie repartizată între fiecare cuvânt. Ordinea *repartizării* este următoarea:

1) după virgulă (,) cu excepția cazurilor, când virgula urmează după literile r, v, w, y, cari, prin spinarea mai mare ce o au, măresc dela sine spațiul existent.

2) după punct-virgulă (;)

3) după două puncte (:)

4) după semnul exclamației (!)

5) după semnul de întrebare (?) fiindcă aceste semne împart fraza în mai multe părți și prin mărirea spațiului, lasă loc de odihnă pentru ochiul cititorului și fac deci cititul plăcut și mult mai ușor. Dacă semnul întrebării și al exclamării, este la sfârșit de frază, atunci nu se mărește spațiul.

6) înainte de cuvinte ce încep cu literă mică ce nu au întindere în jos sau în sus. Acestea sunt: a, c, e, i, o, u, m, n, s, v, z. Ultimele vor fi literile v, w și r, cari au spinare mai mare. Iar dacă mai rămâne spațiu, se mai repartizează și

7) înainte de literile cu întindere (coadă) peste sau sub linia literilor. Acestea sunt: h, d, f, h, k, l, t, cu întindere în sus și g, p, q și y cu întindere în jos. Se mai pune spațiu, dacă mai rămâne și

8) la trăsura de unire (cratimă -) dacă unește două cuvinte. În ambele părți câte-un spațiu fin, cu excepția, când aceasta cade înainte de literile v, r, w, y de rând, A, T, V, W și Y versale. Mai putem spaționa și

9) înainte de cuvintele ce încep cu literă versală (mare), cu excepția literilor A, T, V, W și Y, cari, în ordine descrescândă, sunt ultimele. La sfârșit, după ce am epuizat ordinea amintită se pune spațiu și

10) după punct sau celelalte semne de punctuație. (! ?).

Spațiile adăugate în plus se pun întotdeauna în dreapta spațiului (albiturei) normale dintre cuvinte. Prin aceasta se ușurează împărțitul. *Repartizarea (împlinirea) începe în totdeauna dela începutul rândului.*

În exemplul de mai jos (fig. 45) se ilustrează, în deajuns cum ar fi ideală ordinea împlinirii rândurilor, în caz că avem spațiu de repartizat:

a) Vino! exclamă Dinu extrem de agitat, într'o stare de spirit ce oglindește patima și spaima; iar în grădinuță se coboară încet-încet liniștea și întunerecul, ce acoperă atâtea taine. Mai târziu luna revarsă raze argintii.

b) Vino! exclamă Dinu extrem de agitat, într'o stare de spirit ce oglindește patima și spaima; iar în grădinuță se coboară încet-încet liniștea și întunerecul, ce acoperă atâtea taine. Mai târziu luna revarsă raze argintii.

c) Vino! exclamă Dinu extrem de agitat, într'o stare de spirit ce oglindește patima și spaima; iar în grădinuță se coboară încet-încet liniștea și întunerecul, ce acoperă atâtea taine. Mai târziu luna revarsă raze argintii.

Fig. 45. Trei exemple pentru împlinirea rândurilor. La exemplu a) rândurile sunt neegatate, având spații albe, la sfârșitul rândurilor; b) se demonstrează albitura ce trebuie să se pună între cuvinte, ca să se împlinescă rândurile și c) exemplu dela a) egatate, așa cum trebuie să fie la tipar.

Și dacă totuși locul rămas disponibil nu e complectat, se poate întrebuința în loc de un spațiu fin, în caz excepțional și spațiu pe 2 puncte (1 linie). Cu aceasta ajungem la limita de spaționare admisibilă într'un zaț, ce vrea să fie frumos. Mai bine, decât să trecem peste această limită e recomandabil, să *desrărim*. Aceasta se face în ordinea inversă, adică începem cu:

1) Spațiul următor unui punct sau altor semne (!?) ce arată că se termină o frază. Reducerea acestui spațiu se poate face cu $\frac{1}{4}$ ghefirt, adică cu a patra parte din întreaga albitură aflătoare. Se reduce apoi spațiul aflător.

2) înainte de versale, adică acolo unde cuvintele încep cu literă versală (mare). Apoi,

3) înainte de litere de rând (mici), însă cu prelungiri peste linia de bază a literei, adică literile arătate mai sus la punctul 7): b, d, f, g, y, etc.

4) înainte de cuvinte ce urmează cu celelalte litere, și în fine, se mai reduce

5) spațiul următor virgulei, semnelor de exclamare și întrebare, dacă nu închide o pauză, punct-virgulă, două puncte, etc. De ținut în seamă, ca să nu se reducă mai mult de jumătate din spațiul ce există între cuvinte, căci altcum va rezulta iarăși un zaț prea înghesuit și ca atare defectuos. După un rând prea rărit, să nu urmeze unul cu spațiul prea redus între cuvinte. *Desrărirea se face dela dreapta la stânga*, adică dela sfârșitul rândului, înspre început, totuși ținând seamă că atât lărgirea cât și reducerea spațiului trebuie să se facă în mod egal, peste tot rândul.

Un rând implinit, fie prin răritură sau desrărindu-l, trebuie recitit întotdeauna cu atențiune, fiindcă în aceste cazuri, se strecoară mai întotdeauna greșeli, cari fac apoi atâta necaz.

Facerea stărilor

A face o stare, înseamnă a da cititorului o pauză mai lungă și ca atare se va pune spațiu (albitură) tipografică echivalentă cu acest interval.

O stare se face, prin a împlini cu albitură în ultimul rând tot spațiul rămas și a „bate în cap“-ul (a pune în capul) rândului următor, spațiul proporțional cu lungimea rândului și cu gradul literei. Acest rând se mai numește și *aliniat nou* sau *d'a-capo*.

La zațul de ziare, reviste, broșuri și cărți, în general la zațul de text, starea cea mai mare (spațiul) e $2\frac{1}{2}$ ghefirt. E bine de reținut, că în general starea se zețuiește cam în felul următor :

Un rând de	3	cvadrați are o stare de	1	ghefirt.
„	dela 3—5	„	1 $\frac{1}{2}$	„
„	„ 5—7	„	2	„
„	peste 7	„	2 $\frac{1}{2}$	„

Acestea sunt regulile ce trebuiesc urmate, atâta vreme, cât zațul este în culegar. În capitolul de mai jos se va demonstra operația ce urmează, având culegarul plin cu rânduiri culese.

Deșertarea culegarului

Un culegar plin, trebuie deșertat (golit), iar rânduiri culese, cari formează un zaț să se așeze pe galion (șif). Această operație se face în felul următor:

Degetele mari, dela ambele mâini, le sprijinim în capetele primului rând din culegar, așa cum ne arată ilustra-

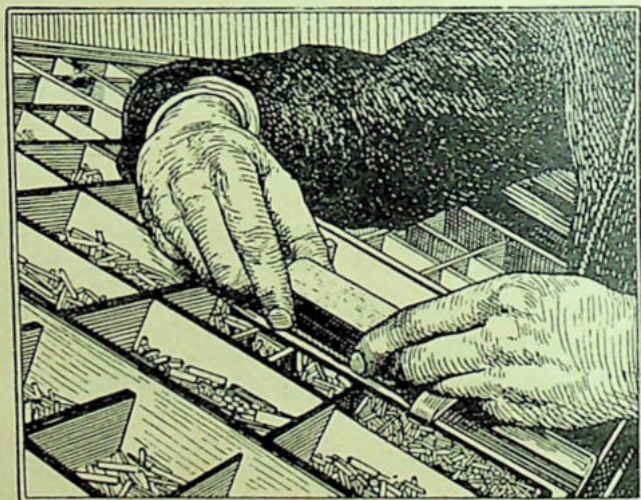

Fig. 46. Așa se ridică zațul din culegar.

ția de mai jos. Cu degetele mijlocii strângem rânduiri din cele două margini, iar cu degetele arătătoare apăsăm pe linia de cules (zeț-linia) ce o avem în culegar după ultimul rând cules. După ce strângem, din toate părțile zațul cuprins astfel între degetele noastre, ridicăm rânduiri din vîngalac ținând în jos linia de cules, pe care se sprijină astfel întreg zațul și-l putem ușor duce la un galion din apropiere. Deșertarea culegarului nu e o mișcare tocmai ușoară. Mulți din elevii zețari, scapă la început din mâini

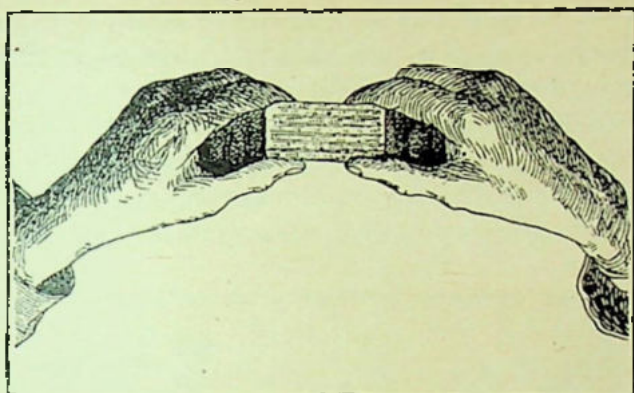

Fig. 47. Așa se ține zațul în mână.

zațul, ce-l cred bine ținut. Cauza e că spaționarea nu se face egal la toate rândurile, unele fiind mult prea înghe-suite, cari se scot foarte anevoios din culegar, apoi odată eșite au parcă un arc în ele și scapă din mâna culegăto-rului.

Legatul co-loanelor

Mai multe culegere deșertate pe galion (șif), formează *o coloană* (un șpalt) sau *pagini* puse după anumită măsură. Coloanele se leagă cu sfoară de ghem, de obicei în trei faze, având în comerț notificarea de $\frac{5}{6}$. Legatul se face tot după felul cum s'a făcut și acum sute de ani. Anume: ținem cu mâna stângă capătul sforii la colțul de sus din stânga al coloanei, sau paginei, acolo unde începe ultimul rând al zațului, iar cu cealaltă mână înfășurăm de mai multe ori (cel puțin de 3 ori), în jurul paginei, strângând din ce în ce mai tare, de câte ori ajungem la colțul unde e capătul sforii. Pe-trecem apoi celălalt capăt al sforii, cu ajutorul sulei, făcând să treacă capătul printre sfoară și zaț, înfășurând-o de mai multe ori și formând un fel de „ochiu“ care se des-leagă apoi cu ușurință la scoaterea corecturilor. Operația aceasta este tot așa de grea, ca și deșertarea culegarului și nu odată se întâmplă ca elevii să strice zațul, neavând destulă pricepere sau îndemănare.

În ultimul timp, s'au făcut un fel de regleți cu dinți, pe diferite lungimi, ce se îmbucă la colț, strângând astfel zațul în mod practic, fără multă greutate.

O coloană și mai cu seamă o pagină legată nu se ține întotdeauna pe galion, ci se așează pe așa numitele port-pagini, care este un așternut din carton, mucava sau hârtie mai groasă. De pe galion, se ia zațul legat, spre a fi pus

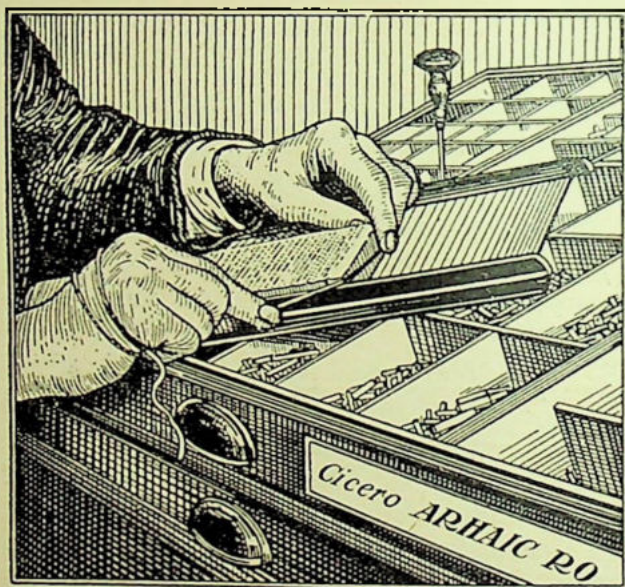

Fig. 48. Așa se leagă forma.

pe port-pagină, ținându-l cu degetul mare din partea stângă, iar cu celelalte din cea dreaptă și jos, răzimând puțin zațul pe podul palmei. În mâna stângă, ținem port-pagina, apropiind-o de zaț. Când nu e loc în tipografie, port-paginele cu zaț se pot așeza una peste alta.

VII.
DESPRE CORECTURĂ

DESPRE CORECTURĂ

Ca orice lucru manual, zațul compus din mii și mii de litere mărunte e supus greșelilor, fie din cauză că manuscrisul nu este citit scris, fie că zețarul nu a fost atent. Adeseori o literă se pune în locul alteia, schimbând înțelesul cuvântului. Deaceia se fac corecturile în mai multe rânduri, până ce zațul e bun și atunci se așează în mașină, paginat gata.

Tipograful deosebește: 1. *Corectura de casă*, adică făcută în atelier de șef sau de către corectorul casei (tipografiei) 2. *Corectura autorului*, adică cea făcută de către autor și 3. *Revizia de mașină*, adică controlul făcut pe prima coală scoasă din mașină.

Corectura de casă se poate face pe șpalte, pe pagini, sau pe coale întregi; corectura pe șpalte se face de regulă la zațul de ziare și reviste. De altcun, corectura ziarelor nici nu s'ar putea altfel face, căci materia din care se compune un ziar, este formată dintr'o variație de articole mai mici sau mai mari, pe care mai mulți zețari o culeg după o anumită ordine, iar după terminarea șpaltelor, un tipar trece la corector, pentru control.

Darea corecturilor

„Darea corecturilor“, este un termen tehnic din vocabularul tipografului și înseamnă a da sau a face un tipar — primitiv bineînțeles — de pe zațul sau compoziția de litere așezate în rânduri, apoi în șpalte sau pagini, cu scopul de a fi citit și controlat de corector sau de autor (client).

Aceste tipare se fac în diferite feluri după cum este amenajată tipografia respectivă. Modul cel mai potrivit este „*peria*“ care se obține în felul următor: Șpaltul cu zaț, așezat pe galion (șif), este întărit din două părți cu regleții necesari, apoi cu un val de clei se unge suprafața zațului cu multă atenție, spre a nu ridica literile, ceea ce ușor se poate întâmpla. După ce s'a uns forma, se pregătește o hârtie (din cea pentru gazetă) udând-o pe o față și în mod egal cu ajutorul unui burete. (Este foarte greșit și contra regulilor de igienă, urâtul obicei ce se menține în majoritatea

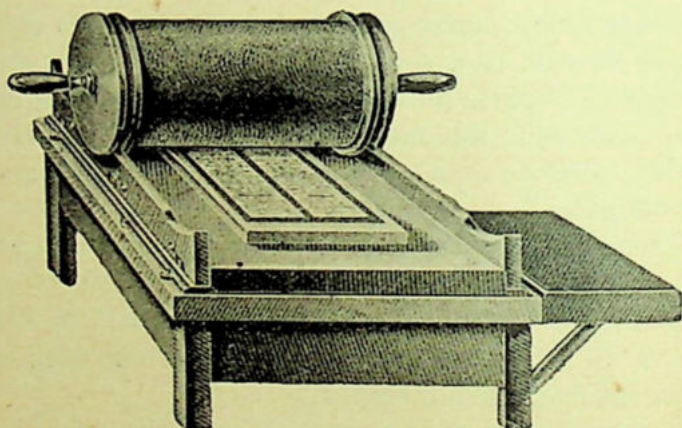

Fig. 49. *Presă de corecturi.*

tipografiilor noastre de a stropi hârtia cu apă stropită din gură). Se așează apoi hârtia, cu partea umezită, pe forma unsă cu cerneală și cu ajutorul unei perii speciale și aspră, dar totuși deasă și egal tunsă, se „bale“ hârtia pe formă în mod egal și treptat, întâi la mijlocul forme și apoi în părțile laterale. Peria această are și mâner și se numește *perie de corectură*.

Terminând această mică operațiune, vom ridica hârtia încă în stare umedă, bineînțeles cu multă atențiune spre a nu se rupe și vom obține un tipar relativ bun pentru corectat.

Despre corector

Pentru orice tipografie, corectura să rămână o preocupare care necesită toată atențiunea. Pentru aceasta, însă, se cere ca o persoană anumită cu însușiri și aptitudini necesare să fie numit *corector*, adică un păzitor cu ochii în patru și veșnica căutare a greșelii, a „spiriului rău”, cum se credea pe vremea lui Gutenberg. (Demonul corecturii).

Arma corectorului să fie creionul roșu, mănuit cu o perfectă cunoștință a ortografiei și a meseriei însuși și în plus să nu fie lipsit de o anumită cultură generală. Corectorul să lucreze pe cât posibil într'un birou izolat, unde poate corecta liniștit, ferit de sgomot.

În acest birou, corectorul poate avea o mică bibliotecă, compusă dintr'un Dicționar sau manualul regulelor ortografice oficiale (la noi cele din 1904 și 1930 ale Academiei), precum și un Dicționar Universal de L. Șăineanu, apoi dicționarul de limbi străine, de citate străine, o Enciclopedie, un lexicon și vocabulare. Meseria corectorului este grea. Autorii și cititorii își aduc aminte de corector, numai atunci când în zorul muncii acesta a trecut cu vederea greșeli, ca orice muritor.

În ateliere mai mici, corectorul se mulțumește cu un birou într'un colț, iar adesea ori — și mai cu seamă la noi în România, — factorul sau șeful de atelier îndeplinește și oficiul de corector, bineînțeles cu rezultate nu tocmai satisfăcătoare.

Citirea corec- turilor

Munca propriu zisă a corectorului, adică „citirea corecturilor”, se face după metode variate, dela atelier la atelier. Pentru ca munca lui să fie ușurată, corectorul este asistat de o a doua persoană, care citește manuscrisul, iar corectorul urmărește zațul sau invers. Pentru ca aceasta metodă să fie totuși practică și sigură, manuscrisul trebuie să conțină un text curat fără termeni tehnici, cifre, numere, etc. În tipografiile mai mari, corectorii se ajută reciproc, citind unul altuia. Cu toate acestea, cea mai bună

corectură se face citind cuvânt cu cuvânt, frază cu frază, comparând manuscrisul cu zațul, suspectând fiecare literă, căci nu se știe în dosul căreia se ascunde o greșală de tipar. Apoi totul va fi prea târziu.

Corectorul, pe lângă căutarea greșelilor, va urmări cu atenție și aplicarea regulilor tehnice, adică dacă spațierea dintre cuvinte s'a făcut așa cum este tehniceste stabilit, dacă interpunctuațiunea este la locul ei, dacă despărțirea cuvintelor s'a făcut exact, cu un cuvânt cititul corecturilor trebuie să se facă cu o multă atențiune și cu multă conștiinciozitate. Eventuale greșeli găsite de către corector în tiparul supus spre corectare, se vor marca în parte, pe marginea dreaptă. În cazul când coloana este prea lată, (peste 6 cvadrați), atunci ne imaginăm la mijlocul zațului o linie verticală de sus până jos. Greșelile găsite în partea stângă se vor nota în stânga, celelalte în dreapta. Dacă sunt mai multe greșeli într'un rând, primele vor fi notate imediat lângă zaț, iar cele următoare, dela dreapta la stânga, în acelaș rând, când corectura se face în partea stânga a șpaltului și dela stânga spre dreapta, când corectura se face în dreapta.

Pentru a evidenția greșelile, corectorul se folosește de *semne de corectură*. Aceste semne trebuiesc cunoscute de de toți tipografii, fiind convenționale în toate statele. Indicarea greșelilor se face la zațul de mână la fel ca și la zațul de mașini.

Vezi planșa cu semne convenționale alăturată la sfârșitul volumului.

Scoaterea corec- turilor

„Scoaterea corecturilor“ este termenul tehnic prin care se definește operația zețarului ce înlocuește, după corectura dată, literile și semnele greșite cu altele corecte. Prima corectură făcută în atelier de către corectorul casei, trebuie scoasă de acelaș zețar care a cules manuscrisul. Aceasta este o regulă — și în unele țări chiar o obligație — fixată în tariful muncii. Celelalte corecturi și revizii se pot face

și de către alți zețari. Este însă recomandabil a lăsa ca unui și acelaș zețar să facă toate corecturile și reviziile, fiindcă privesc munca lui inițială.

La scoaterea corecturilor, zețarul se servește de *sulă și cleștuțe*, a căror descriere este cunoscută din paginile anterioare.

Șpaltul sau pagina, din care urmează să se scoată corecturile, se așează pe galion (șif), iar acesta pe casa cu litere de pe regal. Pe vremuri, se așeza pe scaunul de corectură, când formele acestea se păstrau legate. Astăzi, scaunul de corectură n'are întrebuințare, decât, rare ori, la pagini întregi de ziar sau afișe și alte forme mai mari, căci azi se face corectură în forme desfăcute, adică nelegate. Odată galionul așezat, zețarul ia sula în mâna dreaptă iar corectura, adică tiparul notat de corector, se pune în partea stângă de sus a galionului. Observă apoi prima greșeală notată și spre a o găsi mai sigur și mai repede, citește rândul întreg în care survine greșeala, urmărind acelaș rând în formă.

Dacă forma este prea deasă sau litera prea mică, ne orientăm după stările sau semnele mai vizibile.

Poziția sulei în mână este între primele trei degete, — cel mare, arătătorul și mijlociul, — rezemând mânerul pe podul palmei. Cu vârful vom atinge litera ce urmează să fie scoasă, însă în partea laterală, niciodată în spate sau în față, căci astfel riscăm să distrugem floarea literei sau să atacăm literile vecine.

În caz că, ceea ce urmează să fie schimbat, sunt un cuvânt întreg sau mai multe, atunci ținem capul rândului în care este greșeala cu degetul mijlociu dela mâna stângă, iar cu sula săltăm cuvântul respectiv, scoțând cu degetele mânei drepte — deci fără sulă — partea ce se înlocuește, iar când litera remaniată este mai groasă sau mai subțire, decât cea pusă în loc, atunci se rărește proporțional și după regulile învățate, întreg rândul. Dacă greșeala este în așa fel, încât cere adăogiri de rânduri sau eliminarea mai

multor cuvinte, ce vor produce modificări peste tot textul, până la finele aliniatului, atunci se preferă ridicarea rândurilor și așezarea lor din nou în culegar sau pe marginea caselor, iar de acolo rând cu rând din nou în culegar, unde se va face spaționarea, așa cum s'a demonstrat la timp. Mai sunt o serie de obiceiuri foarte rele ce trebuiesc combătute cu toată asprimea. Mulți nărăviți, când au a scoate o virgulă sau un punct, fie la corectură mică, fie la revizie din mașină, în loc să o înlocuiască după regulile convenite, rup floarea virgulei sau punctului, lăsând corpul ca spațiu. Este o mare pagubă pe lângă faptul, că rămâne un rând foarte greșit spaționat. Alți culegători au iarăși obiceiul de a ridica literile căzute răzământ vârfului sulei în corpul lor. Cu sistemul acesta, litera se distruge. Ridicați, deci, literile cu degetul sau cu un bețișor de lemn.

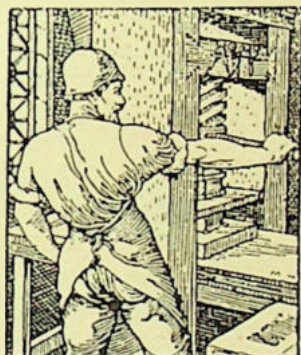
Revizia din mașină

După ce autorul a dat *bun de tipar*, forma trece la mașină. De aci, prima coală trasă, se trimite corectorului spre a fi *revizuită*, adică să se controleze dacă toate greșelile s'au scos. Pentru ca să mai citească încă odată întreg zațul, timpul n'ajunge, căci mașina nu poate aștepta. Deaceia la revizie se controlează numai executarea ultimelor corecturi. În plus se vor controla marginile paginilor, adică capetele de rânduri, căci adeseori se întâmplă la închiderea formei în mașină și la deslegarea acestora, ca unele litere să cadă și să fie așezate în altă partă. Aci este adevăratul teren de operațiune al „demonului“, aci se produc cele mai multe greșeli de tipar.

Zețarul, când pleacă să facă revizia, va lua cu sine din nou culegarul special din lemn, pe care așează literile ce urmează să le înlocuiască. Acest culegar se poate așeza pe formă fiind ușor. Scoaterea literilor se face ca la prima corectură.

După ce s'a făcut revizia în mașină, se va da încă o coală drept *contra-revizie* și numai după ce s'a constatat că n'a rămas nici-o „corectură“ nescosă se va da „bun de

tipar". La forme cu clișee, revizia se face cu îndoită atenție, căci mașiniștii pentru a „potrivi”, scot de numeroase ori clișeele, iar prin scoaterea lor, unele litere se întâmplă să cadă, altele se schimbă, încât greșeala de tipar va apare, spre necazul nostru, ca un ce *inevitabil*.

VIII.
IMPĂRȚITUL

IMPĂRȚITUL

Litera culeasă în zaț, pusă în pagini și tipărită, urmează să fie repusă la locul convenit, în găurile dela casele cu litere. Această operație se numește *împărțit*, lucru tot atât de important, însă mai ușor decât *culesul* propriu zis.

Împărțitul se face în felul următor: luăm din zaț o porție, numită și *grif*, cam atât cât cuprinde deschizătura degetului mare și arătător dela mâna stângă. Ținem aceste rânduri pe linia de cules sau pe interlinie (dursuși) și reținem această porție pe podul palmei, susținând-o cu degetul cel mare, cel arătător fiind în spate. Porția se ține cu floarea literei în spre lucrător și cu signatura în sus.

Înainte de a începe să împărțim, trebuie ca zațul să fie udat cu un burete spre a provoca o coeziune (lipirea) literelor una de alta.

Până se deprinde lucrătorul tipograf cu împărțitul, nu va lua decât porțiuni mici de zaț, cam 3—4 rânduri într'un grif. Apoi cu cele 3 degete ale mâinei drepte (cel mare dedesubt, cel arătător și mijlociu deasupra) și citind unul sau două cuvinte, după mărimea lor, începe să lase literă cu literă precum și albitura dintre cuvinte în casetă (gaura) respectivă. Degetul cel mare ajută fiind la spatele cuvântului, iar cel arătător, produce deslipirea literelor și face ca să cadă litera acolo unde voim.

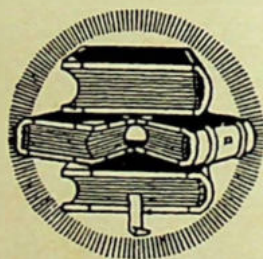
În unele rânduri sunt și cuvinte culese din caractere amestecate (cursive, aldine, literă streine, etc.). Acestea se strâng într'un culegar aparte și se împart numai la sfârșit,

după ce am terminat împărțitul, spre a nu fi siliți să alergăm pentru fiecare cuvânt în parte la casele respective.

Împărțitul se face și pe fundament, mai cu seamă la formele cu litere mari (afișele) și cele cu linii de alamă (registre) și cu albitură multă. Aci se sortează litera, liniile și albitura pe grade și astfel operația este cu mult mai ușurată.

Deși în aparență, împărțitul pare a fi o operație neglijabilă, totuși se cuvine să i se acorde toată atențiunea, căci foarte ușor se pot amesteca casele, cu litere ce au o asemănare oarecare, însă nu sunt aceleași. În astfel de cazuri, e mai bine să ne orientăm, după signatura literei, care ne deslușește de îndată și erorile nu se pot produce. În tipografii unde se lucrează cu grijă, împărțitul nu-l fac elevii, decât după ce cunosc bine caracterele și sub controlul direct al unui zețar cu experiență sau al șefului de atelier.

TITLURI DIN LINII

"Astra"

marieta

mode
anetta

hellus

baltoni

IX.
REGULI ORTOGRAFICE

REGULI ORTOGRAFICE

Pentru noi, culegătorii de litere, *ortografia*, adică scrisul (zațul) exact, are mare însemnătate.

Astăzi, toți Români — din toate ținuturile, — scriu după una și aceeași ortografie stabilită de *Academia Română*, societatea cărturarilor neamului, cari păzesc, ca limba noastră să fie unitară. Deaceia Academia Română a scos pe vremuri și un dicționar al limbei române, iar acum este altul sub tipar, care va fi lege sfântă pentru noi tipografii.

Până când apare acest mare dicționar, noi vom învăța regulile stabilite de Academia Română, adică așa cum se scrie și astăzi *limba literară* :

I. În scrierea limbii românești se întrebuițează următoarele 27 de litere, împărțite în *vocale* și *consonante*.

Vocalele sunt următoarele 8 litere : a, e, i, o, u, ă, â, î.

Numai în nume proprii streine se întrebuițează și y, ô, û : Stanley, Römerbad, Würzburg, etc.

Consonantele se compun din 19 litere și anume : b, c, d, f, g, h, j, l, m, n, p, r, s, ș, t, ț, v, x, z.

Numai în nume proprii și cuvinte streine se întrebuițează : K, qu, ph, th, w, ex. : Kant, Thurgan, etc., se scrie însă : Mihalache, Tache ; cu K se scrie Kilogram, Kilometru, precum și numele proprii de familie române : Kogălniceanu, Kalinderu, Quintescu, etc.

II. În regulă generală, fiecare literă reprezintă în scriere un anumit sunet al vorbirii și fiecare sunet al vorbirii se scrie printr'una și aceeași literă.

În practică sunt însă câteva abateri dela acest principiu general al scrierii, anume:

- a) literile *â* și *î* sunt unul și acelaș sunet;
- b) *c* și *g* reprezintă fiecare câte un sunet deosebit;
- c) *x* reprezintă o grupă de două sunete.

III. Literile enumerate mai sus reprezintă sunetele cuvintelor precum urmează.

Vocale

a: afa, amar, ară, marea, buna, știă, adună, auziă.

e: cere, merge, citește, vede, șade.

Diftongul *ea* se scrie *ea* (nu *é*): ceară, să dea.

Terminațiunea persoanei a 3-a a imperfectului verbelor în *-e* și *-eă* (a bate, a vedeă) se scrie cu *-eă* la singular și cu *eau* la plural: el vedeă, ei făceau.

i: inimă, pitic, afli, dormi, turti.

Se scrie *i* (nu *i*) și când se pronunță semison (*i* conșeănă), aflându-se înainte sau după vocală și formând diftong cu dânsa; asemenea și la sfârșitul cuvintelor, după vocală sau consonantă: iarbă, roib, doină, piept; i-am luat, noi, cei, mergi, drepti, fii, copii, vezi-i, bate-i.

Spre deosebire acolo unde *i* final este întreg și întonat, se însemnează cu accentul grav ('): a auzi, a lovi, a dormi,

Terminațiunea persoanei a 3-a a imperfectului verbelor terminate la infinitiv în *-i* și *î* (a sări, a cobori) se scrie cu *iă* la singular și cu *iau* la plural: el săriă, ei dormiau.

o: om, oprea, popor, soc, somn, o casă, spune-o.

Diftongul *oa* se scrie *oa* (nu *ó*): poamă, toarce.

u: unu, ura, sună, umplu, umplu, tăcu, făcu. Se scrie *u* (nu *ü*) și când se află înainte sau după altă vocală pronunțat semison și făcând diftong cu ea: ou, nou, sau, teiu, altoiu, vioiu, nouă.

ă: sărăcie, bătuț, bunătațe, adevăr, său, mă supăr, împărat.

â-î: se scrie în două feluri:

a) Se scrie cu *â* în corpul cuvintelor: sânge, cuvânt, — toate formele verbelor terminate cu -ând: cântând, făcând, mergând, urând (dela urare).

b) Se scrie cu *î* la începutul cuvintelor: în, încă, înainte, incerc, indoit, innot, îl, îmi, îți, își, îi.

Se scrie asemenea cu *î*:

1. În cuvintele compuse: neîndurare, neîmpăcat, preîntâmpinat.

2. În terminările flexionare ale verbelor terminate în -*rî*: a urî, cobori, hotări, târi, urim, coborîm, urî, hotărit, urînd, târînd.

Consonante

b: bun, brâu, bob, sobă.

d: dau, adă, șed.

f: fag, foc, filozofie, fizică, tipografie, Filip. Nu se scrie *ph* în loc de *f* decât în nume proprii streine: Philippsburg.

h: ham, patriarh, arhivă, arhieru, arhitect, limeră.

j: jaf, joc, Blaj, viteji (dela viteaz), vitejie.

l: lemn, loc, halat, deal, lume.

m: mare, măr, amar.

n: nuc, nimic, noroc, prune, nun.

p: pace, părinte, apă, plop.

r: rac, sare, amărit, rar.

s: sac, casă, poveste, folos.

ș: șarpe, ședere, crești, crește, domnești, împărătește, București, știu, știință, buștean, chipeș. Nu se scrie *s* în loc de *ș* în grupul *șt*: deci nu -*sci*, -*sce* pentru -*ști*, -*ște*.

t: tare, telegraf, Toma, tot, teolog, Teodor și *nu* theolog, Theodor. Nu se scrie *c* în loc de *t* în grupul *șt*; deci nu: -*sce*, -*sci* în loc de -*ște*, -*ști*.

ț: țară, țepi, frați, piață, finanțe.

v: vas, venin, viță, voie, jilav.

z: zeu, zină, botezat, bizantin, îndrăzneț, a mucezi, poezi.

c, **g**: însemnează fiecare câte două sunete deosebite după poziție și anume:

1. La sfârșitul cuvintelor sau înaintea consonantelor sau vocalelor a, o, u, ă, â, înseamnă sunetele aspre: *K, g*: ac, sec, cuc, clacă, clopot, ca, cocoș, câine, cădere, zăcând, bucurie; bag, neg, grădină, gard, gol, gură, găsit.

2. Înainte de *e, i* înseamnă sunetele μ ($\bar{e}$) γ (g) ce.: cetate, ceafă, începe, cercei, cine, cireșe, nuci, ger, curge, ginere, pecingine, gingii, mergi.

3. Când *c* și *g* înainte de *e* și *i* își păstrează valoarea aspră, se întrebunțează cu *ch* și *gh*: chem, chiag, chiar, chică, chingă, chilibar; ghem, gherghel, ghiață, neghină, neghiob.

x: înseamnă grupul de consonante *x*: xilograf, lexicon, Xantip, Roxolani, luxație, Alexandru, hexamtru.

IV. *Duplicarea consonantelor* se admite numai la următoarele cazuri:

1. Când provine din alipirea a două cuvinte românești, din care întâiul se termină și al doilea se începe cu aceeași consonantă sau de același fel; aceasta se întâmplă la cuvintele compuse din prepozițiunea *în* și un cuvânt începător cu *n* sau *m*: *înnotare*, *înnodare*, *înnăscut*, *înmormântare*, *înmulțire*, se poate *scrie* și *înmulțire*, *înmărmurit*.

2. Pentru deosebire se admite duplicarea lui *s* în cuvintele: *massa* (materie), *massiv*, însă masa de scris; *cassa* de bani; *cassier*, însă casa de locuit; *rassa* de animale și *rassa* călugărească, însă barba rasă.

SEMNE DE PUNCTUAȚIE

I. **Punctul.** Punctul se pune:

1. *La sfârșitul unei propozițiuni sau fraze.*

Exemple: Vorba dulce mult aduce.

2. *După titlul unei bucăți de citire sau al unei poezii.*

Exemple: Neascultarea. Incoronarea lui Mihai. Latina gintă, ș. a.

3. *După cuvinte scurtate și inițiale.*

Exemple: I. Gheorghiu (Ion), N. Vasilescu (Nicolae), Sub. (subiect) ș. a. (și altele).

4. *După răspunsul dat unei propozițiuni sau fraze întrebătoare.*

Exemple: Ai fost la școală? — Da.

II. **Semnul mirării (exclamării).** Semnul mirării (exclamării) se pune:

1. *După cuvinte scurte cari arată o durere, o spaimă, o mirare sau o strigare.*

Exemple: Vai! Auleu! Hei! Ha!.. ș. a.

2. *După propozițiuni cari arată o mirare, spaimă sau strigare, poruncă sau blesteme.*

Exemple: Iartă-l Doamne! Aibi milă! Oprește-te! Să trăești, Măria Ta! Pleacă de aici! Mergi la datorie! Bate-l Domane!

III. **Semnul întrebării.** Semnul întrebării se pune după o vorbă, o propozițiune sau o frază întrebătoare.

Exemple — Ești acasă, Ioane?

— Acasă.

— Ce fac ai tăi?

— Mulțumesc, sănătoși.

IV. Două puncte. Două puncte se pun :

1. Înaintea unei enumerări :

Exemple : Animalele cari trăesc în pădure sunt : lupul, ursul, jderi, câprioarele, ș. a.

2. Înaintea semnelor citării.

Exemple : Isus a zis : „lubește pe aproapele tău ca pe tine însuși!“.
Decalogul spune : „Nu fura !“

Regulă. Două puncte se pun înaintea unei enumerări și înaintea unei citări.

V. Virgula. Virgula se pune :

1. *Între părțile de acelaș fel ale unei propozițiuni când nu sunt legate prin vorba și sau ori.*

Exemple : Școlarul obraznic, leneș, murdar și neascultător nu e iubit.

Mama țese, deretică, face mâncare, lucrează.

2. *După cuvinte cu care chemăm pe cineva, strigări, exclamări, mirări.*

Exemple : Vai, cum te-ai schimbat ! Doamne, fie voia Ta ! Spune-mi, copilă, ce dor te chiamă !

3. *Înaintea și după atribut format din mai multe vorbe când e așezat în mijlocul propozițiunii.*

Exemple : Ionel, copilul cel obraznic, a căzut din pom. Carol I, Regele României, a fost înțelept.

4. *Între propozițiunile de acelaș fel dintr'o frază când nu sunt legate prin vorba și.*

Exemple : Ștefan a hotărât să meargă la Lipniți, să bată pe Tătari, să-i alunge din țară și să scape neamul.

Câinii latră, caravana trece, copiii privesc și râd.

5. *Când o propozițiune secundară se află în mijlocul propozițiunii principale, se pune între virgule.*

Exemple : Găina, ca să dea veste stăpânilor, cotcodăcește. Inelul, pe care l-ai văzut ieri, e al meu. Poporul, care muncește, ajunge departe.

6. *După propozițiunile secundare când sunt așezate înaintea propozițiunilor principale.*

Exemple : Când venia acasă, eu eram la masă. Pe unde ai trecut, multe lucruri ai văzut.

7. Pentru a arăta locul unui predicat care se sub înțelege.

Exemple : Școlarul muncește la școală și plugarul, la câmp. Ana cântă la pian și George, la vioară.

8. După vorba „da” când o despărțim de restul propozițiunii sau frazei.

Exemple : Da, am fost la școală.

Da, numai să-mi spui adevărul.

Regulă : Virgula se pune :

1. Intre părțile de acelaș fel ale unei propozițiuni.
2. După cuvinte cu cari chemăm pe cineva (exclamații, mirări).
3. Inainte și în urma unui atribut format din mai multe vorbe când e așezat în mijlocul propozițiunii.
4. Intre propozițiunile de acelaș fel dintr'o frază când nu sunt legate cu și.
5. Inainte și în urma unei propozițiuni secundare, care e așezată în mijlocul propozițiunii principale.
6. După propozițiuni secundare, când sunt așezate inaintea propozițiunii principale.
7. Pentru a arăta locul unui predicat, care se sub înțelege.
8. Ca să despărțim vorba „da” de restul propozițiunii sau frazei.

VI. Punct-Virgula. Punct-virgula se pune :

1. Intre două propozițiuni principale dezvoltate ale unei fraze când sunt lungi și înțelesul lor nu este legat unul de altul.

Exemple : Eu merg încet spre lumină, pe drumul dela școală ; iar tu, pe drumul maidanului, te duci spre întunec.

Îți voi răspunde la întrebarea ta ; însă n'am să-ți spun faptele lui.

2. Intre două propozițiuni principale când cuprind virgule în corpur lor.

Exemple : Albert, regele Poloniei, își închipuia pe Ștefan nepregătit ; însă acesta, om priceput, află la timp de venirea lui.

Regulă : Punctul și virgula se întrebuințează :

1. Intre două propozițiuni principale dezvoltate ale unei fraze, când sunt lungi și înțelesul lor nu este legat unul de altul.
2. Intre două propozițiuni principale când cuprind virgula în corpur lor.

VII. Dialogul.

Regule : Când scriem și voim să arătăm vorbele pe cari le-a spus altă persoană, le punem între semnele citării („ ”).

Convorbirea între două sau mai multe persoane se numește *dialog*. Când vom să arătăm schimbarea persoanelor în dialog, începem de la capăt și punem o *linioară*.

VIII. **Accentuare.** Se semnează cu accent grav (') vocala care sfârșește un cuvânt, dacă este accentuată și nu are alt semn: făcu, bătu, șezu, dormi, cântă, vedeă, ședeă. mergeă, dormiă, săriă; dar: a hotări, lucră, cântă, laudă. (Vezi și art. III).

IX. **Apostroful (')** se întrebuințează spre a se arăta eliziunea unei vocale: n'am (nu am), s'au (se au), v'aduc (vă aduc), v'am dat, v'ați arătat, s'au dus.

Prin urmare nu se va scrie: celă-l'alt, cei-l'alți ci: celălalt, cealaltă, ceilalți.

X. **Trăsura de unire (-)** se întrebuințează spre a arăta justapunerea unor cuvinte, cari nu formează împreună un singur cuvânt compus: rogu-te, cântă-ne, spune-le, le-am dat, i-am luat, ne-am așezat, le-am văzut.

Cuvintele compuse se scriu însă fără a se arăta clementele de compunere: binefacere, bunăvoință, penitrucă, decât, dela, totdeauna, niciodată, deocamdată, extraordinar, pierdevară, gurăcască, etc.

X.
**COMPOZIȚIA
ACCIDENTELOR**

COMPOZIȚIA ACCIDENTELOR

Cel mai frumos scop pe care îl urmăresc să-l atingă unii dintre tinerii culegători, este acela de-a deveni un bun culegător-accidentar.

Pentru a preveni o pregătire profesională unilaterală, orice patron are obligația morală de-a da ucenicilor săi în mod treptat tot felul de lucrări, cât mai variate, pentru a le prilejui acestora să se familiarizeze cu toate lucrările ce se execută în tipografie.

Totuși, orice ucenic sau tânăr lucrător trebuie să execute și lucrări, care deși nu li s'ar părea destul de interesante, dar a căror execuție reclamă îndeobște multă răbdare, stăruință și constituind pentru aceștia o grea probă.

Temelia meseriei de culegător o constituie culegerea corectă, atât gramaticală cât și tehnică, a textelor de tot felul. Cine nu poate efectua, o compoziție ireproșabilă de text pentru carte, adică o culegere corectă, o împlinire precisă a rândului, cu respectarea distanțelor reglementare dintre cuvinte, precum și o ajustare îngrijită a paginilor, nu poate deveni niciodată un perfect culegător-accidentar. Pe lângă cunoștințele tehnice desăvârșite în specialitatea sa, un culegător accidentar, va trebui să-și formeze de asemenea și un simț artistic.

În compoziția lucrărilor de accidentă au valoare în primul rând regulile de bază ale culegerii textului de carte. Ba chiar ceva mai mult, acestea trebuie respectate aci și cu mai multă conștiințiozitate.

În al doilea rând mai sunt hotărîtoare apoi regulile compoziției titlurilor. Multe lucrări de accidență nu sunt altceva decât compoziții de titluri, de care se deosebesc doar prin formatul lor. Bunăoară, la un cap de scrisoare titlul este mai întins în lățime, dar la o carte de adresă este mai îngust. Alte lucrări de accidență cuprind o combinație de compoziție de text și titluri. Și desigur că din acest motiv este neapărat necesară o cunoaștere a tehnicii ambelor feluri de compoziție. Pe lângă stăpânirea tehnicii, la compoziția accidențelor pentru schișarea și executarea unei compoziții mai complicate, mai este necesară însă, după cum am amintit și de un anumit simț artistic. Așa dar, orice tânăr culegător, care intenționează a deveni un bun accidențar, nu trebuie să se mulțumească numai cu completarea cunoștințelor generale, ci pe lângă desăvârșirea cunoștințelor sale tehnice va trebui în orice ocazie să-și cultive de asemenea și gustul său estetic. În primul rând se va exercita încontinuu în desen, își va înmulți cunoștințele de istorie a artelor și în sfârșit va studia lucrări bine reușite din toate felurile procedeelelor de reproducere. Acest lucru se poate realiza foarte bine cu ajutorul colecțiilor de imprimare. Fiecare culegător-accidențar trebuie să posede o colecție de imprimare, pe care să și-o completeze încontinuu, oricâteori are ocazia. Prin compararea lucrărilor pe care le executăm, cu acelea mai deosebite dela alte tipografii, învățăm în primul rând posibilitățile variate de rezolvare pentru fiecare fel de lucrare. Observarea însoțită de reflecție a lucrărilor executate de alți lucrători previne în cel mai sigur mod supraprețuirea lucrărilor proprii și în același timp îndepărtează obișnuința unui fel de lucru unilateral. Este recomandabil deci, ca orice tânăr lucrător să se cultive după astfel de modele de lucrări, dar se va feri să le copieze în mod fidel, acest lucru nefiind demn de un om străduitor.

Lucrările cari cad în domeniul accidenței sunt după felul și scopul lor atât de felurite încât ar fi o imposibilitate să le putem trata pe toate în această cărțuție. Vom da însă

aci câteva îndrumări cari vor putea stimula pe tinerii cetitori ai acestui manual să studieze suplimentele din revistele de specialitate și din cataloagele turnătoriilor de litere sau din colecțiile de imprimate.

Exceptând acele lucrări de accidență, care trebuie executate întocmai după un model tipărit, când ia în mână un manuscris, culegătorul trebuie să-și reprezinte în minte ce cuprinde imprimatul pe care urmează să-l execute, cine îl comandă și pentru cine este destinat

Cea mai bună rezolvare a fiecărei chestiuni este de regulă cea mai simplă. Ceea ce este căutat, nu este frumos și deci nici artistic. Litera și ornamentația, formatul, hârtia și culoarea cernelii se aleg ca să corespundă cât mai bine cu scopul pe care trebuie să-l îndeplinească imprimatul.

Culegătorul va trebui să se intereseze mai întâiu asupra formatului. Uneori stabilirea formatului îi este lăsată tot acestuia, în care caz culegătorul trebuie să aibe grijă ca dimensiunea lucrării să fie potrivită cu scopul și cu înfățișarea sa. Fiecare imprimat are un anumit scop și cu acesta trebuie în primul rând pus de acord formatul hârtiei; căci un imprimat poate fi oricât de frumos, dar dacă formatul său este prea mare sau prea mic, sau dacă dimensiunile sale în lungime și lățime sunt neîndemânatec proporționate față de formatul hârtiei, atunci nu va putea realiza scopul în măsura intenționată.

Alegerea formatului este în acelaș timp și o chestiune de experiență și de apreciere, acolo unde acesta nu este hotărit chiar de utilizarea imprimatului și va trebui să-l stabilim după ochi, într'o proporție potrivită. Aceiași normă de orientare are de asemenea valoare și la alegerea calității cartonului sau a hârtiei, care adeseori trebuie indicate tot de culegătorul accidențar. Aci însă, pe lângă gustul nostru estetic și utilizarea care o va avea imprimatul, va trebui să avem în vedere de asemenea și anumite chestiuni tehnice. Mai ales, la alegerea calității hârtiei trebuie să fimem seama dacă avem în formă și clișee. Acest lucru

este foarte important știind că pe o hârtie vărgată nu se pot tipări clișee de autotipie, mai ales când această hârtie mai este și nesatinată sau tare înclăită. Dacă imprimatul se tipărește în culori, atunci culoarea hârtiei ne silește deasemenea să alegem cerneluri cu anumite proprietăți de opacitate.

Tot atât de scrupulos trebuie să fie culegătorul-accidentar iarăși și la alegerea caracterelor de litere. Tăictura literei trebuie aleasă potrivit cu caracterul firmei pentru care se execută imprimatul. Deasemenea, dacă se întrebuițează mai multe grade de literă, acestea să fie din același caracter. Tot astfel și mărimea literelor întrebuițate ca și dimensiunea lor, trebuie să fie bine proporționate față de formatul imprimatului. În sfârșit, desăvârșirea unui imprimat este completată deasemenea și de plasarea textului pe hârtie.

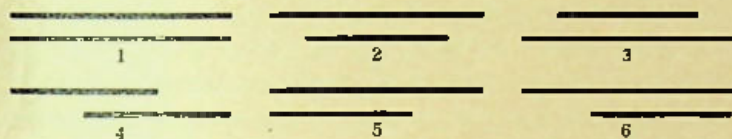
După cum am mai amintit, efectul celor mai multe lucrări de accidentă depind și de forma aleasă pentru culegerea titlului. La alegerea acestei forme nu ne putem orienta după niciun fel de regulă. Atât în desfășurarea orizontală cât și verticală a titlurilor, potrivirea măsurii este în funcție numai de ochiul și simțul nostru artistic. Totuși avem la dispoziție o mulțime de posibilități de rânduire a titlurilor și culegătorului-accidentar nu-i rămâne decât să aleagă pe aceia pe care o găsește mai potrivită pentru lucrarea respectivă.

În primul rând avem titlurile bazate pe *simetrie*, adică a căror rânduri se culeg toate la mijlocul formatului dat și care dau de regulă un efect bun. Apoi, avem titlurile neregulate sau *asimetrice*, cari nu sunt, după cum cred cei mai mulți, o descoperire a timpurilor noi, ci, acestea erau foarte preferate chiar în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea. Titlurile asimetrice produc o configurație și o împărțire mai vioaie a literelor pe suprafața respectivă a hârtiei sau a cartonului.

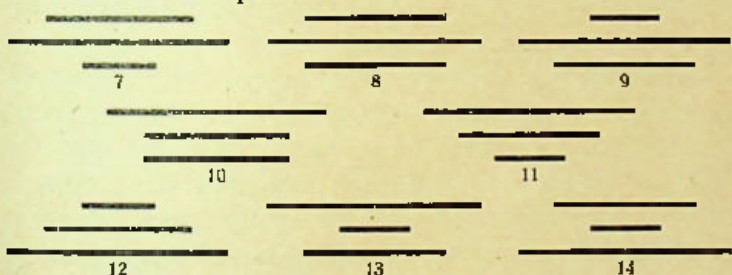
Un titlu format din două rânduri poate fi cules, după lungimea acestora, ca în exemplele 1—3 sau în exemplele

4—6. Se pot utiliza, pentru mai multă variație, deosemena și grupe de titluri cu rânduri de lungime egală, bineînțeles numai în cazul când cuvintele din titlu intră neforțate într'o astfel de formă.

Când titlul principal este compus din trei rânduri, posibilitățile de aranjament în formă simetrică se înmulțesc cu următoarele exemple:

Culegerea asimetrică înlesnește adeseori un aranjament mai viu și oferă mai multe posibilități de utilizare, după cum se poate vedea din exemplele 15—27.

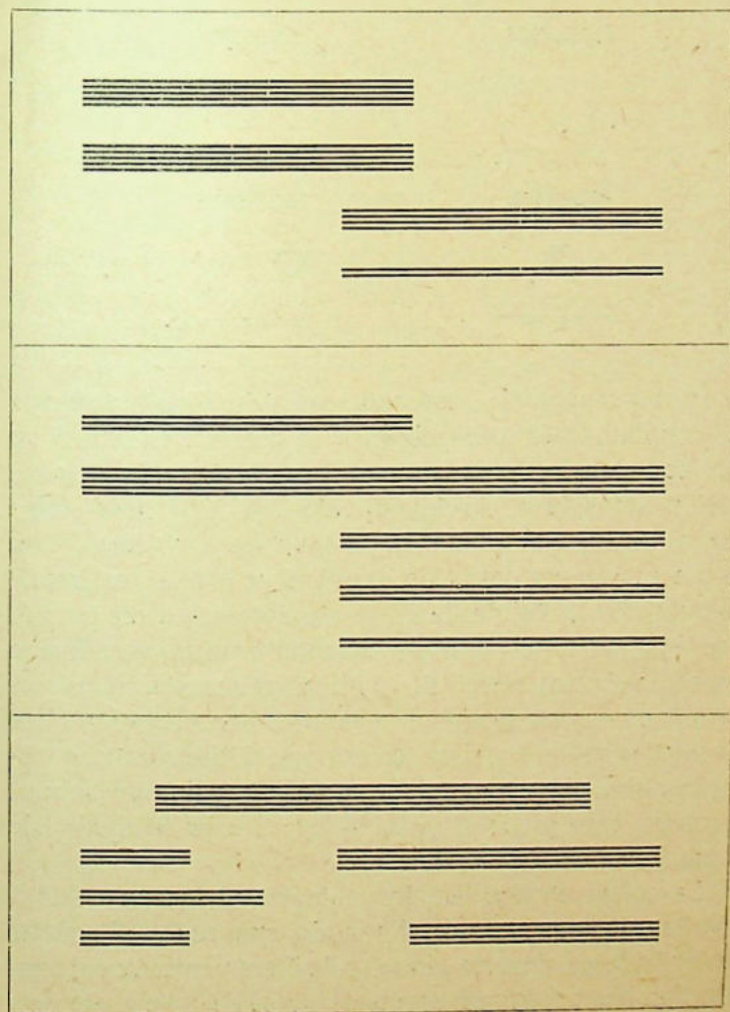
Cu aceste exemple nu s'au epuizat însă cătuși de puțin posibilitățile de aranjament și mai ales când textul trebuie împărțit în mai multe grupe, atunci mai poate rezulta dela sine și alte variante. Ca normă generală ne vom orienta ca rândurile de lungimi puțin diferite să nu fie adunate în grămăzi greoaie, obținând în acest caz mai întotdeauna o rezolvare mulțumitoare într'o grupare de rânduri descrescând în jos în formă de trepte. Se vor evita însă formarea titlurilor din rânduri cu lungimi cari diferă puțin între ele.

Însfârșit, nu este exclusă nici posibilitatea de combinare între grupe de rânduri simetrice cu cele asimetrice, în sensul că primele să fie așezate eventual la început și la sfârșit, iar celelalte la mijloc.

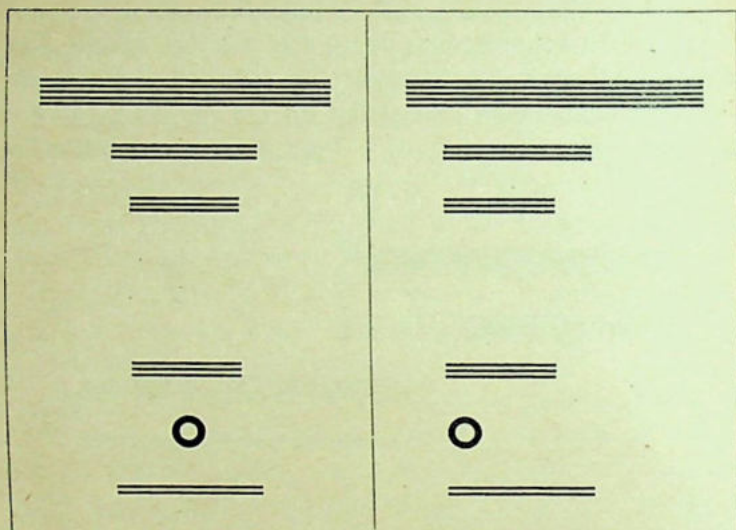
Mai înainte de-a începe lucrul, culegătorul își ușurează mult sarcina dacă își poate executa mai întâiu o schiță sau un proiect asupra compoziției imprimatului. Cea mai mare importanță în compoziția unui imprimat constă în literă, ornamentația fiind totdeauna o chestiune secundară și adeseori de prisos. Așa dar, dacă vrem să facem o schiță din care să ne putem da seama de înfățișarea ce-o va avea imprimatul, atunci va trebui să ne dăm osteneala să desenăm sau să scriem rândurile asemănătoare într'o oarecare măsură cu caracterele pe care le vom utiliza. Desenarea și scrierea literelor este foarte utilă pentru fiecare culegător-accidențar și oricine are talent la desen va trebui neapărat să se exerciteze deasemenea și în desenarea literelor. Pentru un culegător-accidențar însă, desenul nu trebuie folosit cu scopul de-a înlocui materialul de culegere, ci de-ași ascuți ochiul spre a distinge esențialul, de-ași forma și de-ași exercita până într'atâta mâna, încât să poată așterne pe hârtie, repede și cât mai asemănător, înfățișarea pe care și-a imaginat-o s'o aibe imprimatul ce urmează să fie executat.

Cea mai simplă formă de schiță este aceia numită „fugitivă“. Aceasta constă din simple linii orizontale, alăturate, trase cu creionul pe lungimea rândurilor și la o distanță

între ele corespunzând cu aceia pe care urmează s'o aibe rândurile de litere. Dacă textul trebuie încadrat cu o linie de-jur-împrejur, se va trage și aceasta tot cu creionul la urmă. Tot acum se mai poate schița și lipi eventualele ornamentații sau tipare de pe clișee. Dat fiind faptul că, schița se execută de obicei cu un creion moale, se pot face cu mare înlesnire orice îndreptări sau modificări.

Dăm mai jos, totodată și o comparație asupra unui titlu de copertă în compoziția simetrică și asimetrică.

Pentru uzul propriu, este suficientă schița fugitivă, făcută cu creionul. Dacă însă trebuie să se prezinte clientului un proiect, atunci este de multe ori necesar să se tragă peste creion cu tuș, ba unele chiar în colorii. Și după ce se șterge cu guma urmele de creion, rămâne desenul curat, care poate reprezenta destul de asemănător înfișșarea imprimatului. Un astfel de desen poate avea un efect cu atât mai bun, cu cât cel care l-a executat a prins asemănarea cu caracteristica literei. În legătură cu aceasta, trebuie să se știe că nu este neapărat necesar ca litera schițată să se asemene absolut exact cu cea turnată, ci, din contra, o trăsătură slobodă și energică va da desenului un farmec propriu, care poate fi iarăși redat ulterior la tipar prin formele curate ale literelor.

La culegerea accidențelor, culegătorul începe cu rândurile principale, întrucât din modul cum se întind acestea atărnă adesea alegerea gradelor de litere pentru restul rândurilor. Nu rareori se ivește necesitatea de-a ne abate dela

schită cu câte un rând. În astfel de cazuri, culegătorul nu va trebui să stea mult la gânduri, ci să lucreze cu curaj mai departe, deoarece pentru toate cazurile se găsesc soluțiuni.

În niciun caz, culegătorul să nu se lase ispitit de-a face în manuscris modificări arbitrare de cuvinte.

La executarea schiței, culegătorul va împărți astfel cuprinsul manuscrisului, desprinzând esențialul de secundar, încât să reiasă limpede, aproape dela început, sensul textului. Uneori poate inversa chiar ordinea rândurilor, dacă prin aceasta se mărește claritatea textului și dacă bineînțeles nu se schimbă sensul acestuia. În niciun caz nu trebuie să se producă impresia de ceva forțat. Această prelucrare se mai poate efectua chiar și în timpul culegerii. La rândurile de titluri nu sunt permise prescurtări. De asemenea, se vor evita pe cât este posibil și despărțirile de cuvinte; acestea nu numai că sunt urite, dar mai îngreunează pe deasupra și cetitul.

Tot atât de important ca aranjamentul titlurilor și uneori chiar mai mult este și *spațierea* literelor.

Distribuirea literei pe suprafața de hârtie dată se cumpanește chiar încă dela executarea schiței. Totuși, în timpul culegerii mai este nevoie uneori de reflecțiune, deoarece se pot ivi situațiuni care n'au putut fi prevăzute în schiță.

La spațierea literelor, un spațiu de un punct, în plus sau în minus, poate contribui într'o măsură importantă la îmbunătățirea aspectului unui titlu. Din acest motiv, o culegere poate fi desăvârșită abia prin spațiere.

La accidente de o importanță mai deosebită, după terminarea culegerii, culegătorul va trage un tipar și-și va face autocritica propriei lucrări într'un mod cât mai sever. Adeseori mici modificări asupra dispunerii unora dintre rânduri sau în modul de spațiere contribuie foarte mult la îmbunătățirea aspectului lucrării. Un mijloc foarte prețuit pentru aceste modificări necesare este tăierea tiparului de probă în fâșii înguste și așezarea rândurilor sau grupelor

derânduri pe o foaie de hârtie, tăiată pe formatul respectiv, potrivit-le aci până ce nimerește plasarea cea mai fericită. Și după ce, se lipেște fiecare bucătică la locul ei, se poate modifica acum corespunzător, în mod foarte lesnicios și compoziția.

În ceiace privește *ornamentația* se recomandă cea mai mare simplitate. Într'o compoziție de accidentă rolul principal îl are litera, ornamentele fiindu-i subordonate. În cele mai multe compozițiuni, în afară de linia simplă, cele mai întrebuintate ornamentele în serie sunt:

Efectul unor lucrări de accidentă poate fi ridicat adesea cu ajutorul unei fonte. Tipărind aceste fonte în colori bine armonizate, fie în suprafețe mici fie în suprafețe mari, face ca aspectul imprimatului să fie mai vioiu și mai clar, mai strident sau mai cumpănit. Din acest motiv culegătorul accidentar trebuie să se exerciteze și în tăiatul fontelor.

Nu trebuie să supraprețuim însă valoarea tăierii în fontă și culegătorul accidentar să se lase cumva ispitit să încerce a tăia diferite ornamentații care s'ar putea executa într'alt mod mai ieftin și mai bine. Fonta este foarte utilă la umplerea spațiilor cu culoare; ceea ce depășește această utilizare nu este altceva decât lucru de prisos și cheltueli fără folos. Cel mai întrebuintat material pentru tăierea fontelor îl constituie plăcile din compoziție de stereotipie, care sunt cele mai ieftine și la îndemână în orice tipografie, care are instalație de stereotipie. Pentru suprafețe mai mari și forme mai simple, s'a dovedit a fi foarte bun lino-leumul, care se lucrează cel mai bine.

Pentru ilustrarea explicațiilor asupra compoziției asimetrice, dăm în paginile ce urmează o serie de compoziții, executate după aceste reguli.

Țesătoria

Miorita

Strada Mihai Bravu Nr. 73 / București, sect. 2

D-l Constantin M. Dumitrescu, noul nostru reprezentant, va avea onoarea să vă viziteze spre a vă supune noile modele de mătăsuri. Vă rugăm să binevoii a-i acorda câteva minute din prețiosul d-v. timp, rezervându-i eventualele comenzi.

mare asortiment de încălțăminte pentru copii, dame și bărbați, gata și de comandă, în calitate superioară și modelele cele mai moderne, cu prețuri foarte reduse.

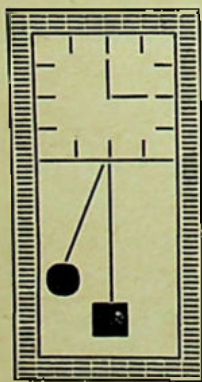
cluj, bulevardul regele ferdinand nr. 12, telefon 18.43

Casa de mode
și confecțiuni

Erma

Constanța, strada Traian nr. 78

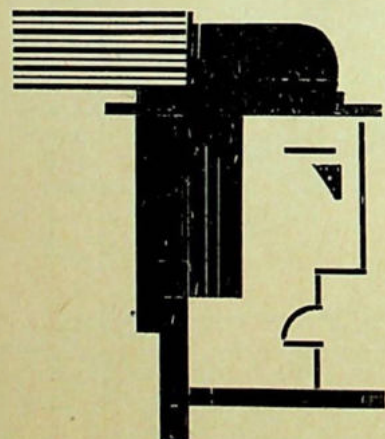
Reprezentanța
ceasornicelor
și pendulelor

OMEGA

București, str. Voevodul Mihai nr. 270

Magazinul de stofe și mătăsuri

Teodor Antonescu

oferă cele mai moderne stofe pentru mantouri și rochii, în țesăturile moderne, din lână pură. Crêpe Marocain și Mongol de calitate fină. Catifea Anglais pentru rochii, în toate colorile. Atlas și Broché de mătase.

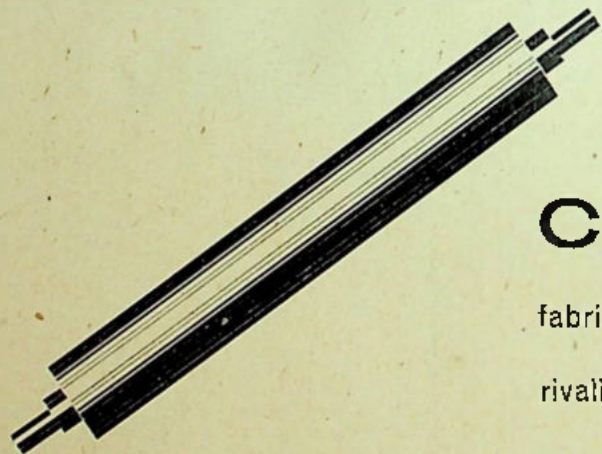

Sediul magazinului: București, Bulevardul I. C. Brătianu, 7

agfa-film

1938

precurrent

clei de valuri

fabricație românească din gelatină veritabilă,
rivalizând cu produsele englezești, îl puteți
procura dela bine cunoscuta firmă românească

marin grigorescu, bucurești

strada general berthelot nr. 32, (vis-a-vis de „casa școalelor“)

la
mulți
ani!
urează
clienților
săi,
ceasornicăria
tellus

Carta Postală

.....

.....

.....

Ion Sfârăilă

Depozit de lămpi

Articole de menaj

Iași, Str. Florilor, 8

.....

.....

magazin de rochii și mantouri

țimișoara, calea unirea principatelor nr. 223 (lângă catedrala sf. iosif)

țimișoara, _____

factura nr. _____

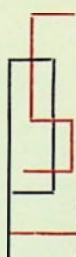
--	--	--	--	--	--

12 nuanțe
la modă!

adică toată gama
menită să dea
fardul potrivit
pentru fiecare ten

fardurile
germandrée

de vânzare la toate farmaciile și drogeriile

pop ștefan

elev al școlii de perfecționare
în arta grafică

bucurești

ionel branea

bucurești

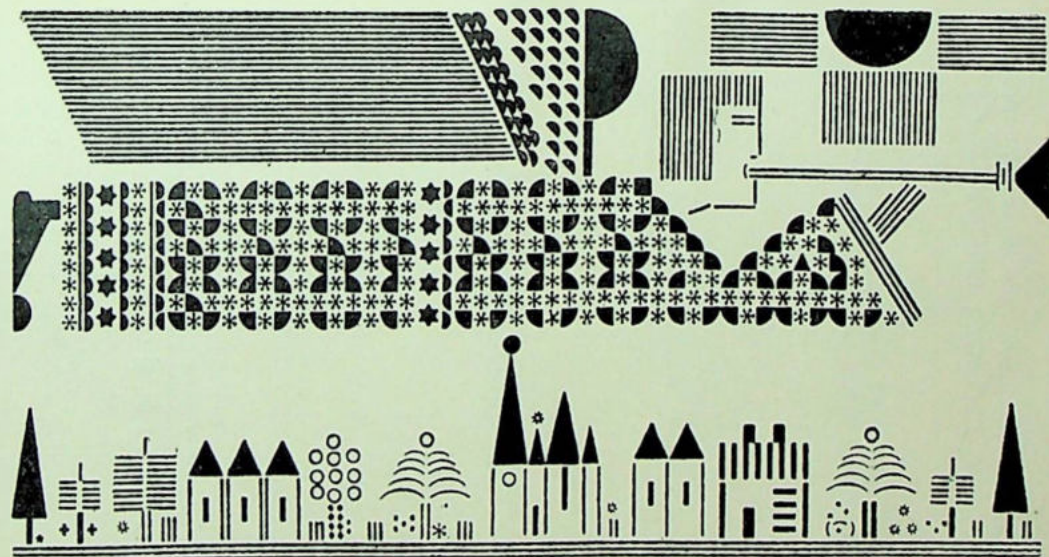

Constantin Gaspar

Membru al societății filarmonice „Muzica”

București

CRISTOS A INVIAT + SĂRBĂTORI FERICITE!

FAMILIA MORITZ BROCKMANN + BOCHUM

Model pentru uimitoare trudă tipografică și pentru aberațiuni de stil tipografic. De remarcat că totul
e cules din material tipografic. (Ingerul vestitor al învierii a luat însă proporțiile unui balaur).
Reprodus după „Grafica Română”, Craiova.

SUMARUL:

	<u>Pagina</u>
Prefața	3
I. Istoricul tiparului	7
II. Materialul tipografic	13
<i>Litera</i>	15
Sistemul tipografic	18
Felul literilor	21
Famiiliile de litere	21
Caractere (litere) românești	22
Caractere (litere) streine	24
<i>Albitura</i>	25
Spațiile	25
Cvadrații	26
Interliniile	26
Regteții	27
<i>Liniatura</i>	28
Liniatură de alamă	28
<i>Materialul de ornamentație</i>	30
Inițiale	30
Chenare	30
Vignete	31
III. Cum se toarnă litera	35
Cum se creiază litera	35
Desenul sau originalul	36
Facerea matriței	36
Combinarea aliajului	36
Turnatul (fondajul)	37
Tăiatul și ajustatul	38
Revizia	38
IV. Mobilierul și uneltele tipografului	43
<i>Materialul tipografic</i>	43
Diferite case de litere	45
Găurile (casetele)	45
Regalul	48
Diferite regale	49
Scaunul de corectură	50
<i>Uneltele tipografului</i>	51
Culegarul (culegăul sau „vingălacul“)	51

Linia de cules și galionul sau șiful	52
Port-manuscrisul și sula	53
Bătătoarea, valul de corectură	54
Peria de corectură	55
V. Igiena atelierelor și întreținerea materialelor	57
Igiena atelierelor	59
21 porunci ale zețarului	61
VI. Culegerea (zațul) de litere	65
Poziția elevului în fața regalului	67
Despre culegere	68
Spațierea și împlinirea rândurilor	69
Punctuația (Punctul)	72
Virgula — pauzele	72
Trăsura de unire — paranteza	74
Facerea stărilor	78
Distanțarea cuvintelor	79
Deșertarea vîngalacului	80
Legatul coloanelor	81
VII. Despre corectură	83
Despre corectură	85
Darea corecturilor	85
Despre corector	87
Citirea corecturilor	87
Scoaterea corecturilor	88
Revizia din mașină	90
VIII. Impărțitul	93
IX. Regule ortografice	97
X. Compoziția accidentelor	107

CALEIDOSCOP
TEHNIC
DATE DIN ISTORICUL TIPARULUI

SISTEMUL PUNCTELOR TIPOGRAFICE

(SISTEM NORMAL, NUMIT ȘI DIDOT).

1 metru 29 mm.	—	2.660 puncte tipografice
1 punct tip.	—	0.376 m.
6 puncte	—	1 nonpareille
7 „	—	1 colonel
8 „	—	1 petit
9 „	—	1 borghis
10 „	—	1 garmond
12 „	—	1 cicero
14 „	—	1 mitel
16 „	—	1 terția
20 „	—	1 text
24 „	—	1 dublu cicero
28 „	—	1 dublu mitel
32 „	—	1 canon mare
36 „	—	3 cicero
40 „	—	1 (missal mic)
48 „	—	4 cicero (missal mare)
60 „	—	5 cicero (sabon)
1 metru	—	221 cicero și 1 petit
4 cicero	—	un quadrat (48 puncte)

10 kgr. literă nouă conține 18.000 bucăți neompareille, 12.000 petit, 10.000 borghis, 8.400 garmond și 6.300 cicero.

Înălțimea parisiană (normală) este $62\frac{2}{3}$ puncte tip. sau 22.566 milimetri.

SIGNATURA COALELOR

Coala 1 începe cu pag. 1 " 2 " " " 17 " 3 " " " 33 " 4 " " " 49 " 5 " " " 65 " 6 " " " 81 " 7 " " " 97 " 8 " " " 113 " 9 " " " 129 " 10 " " " 145	Coala II începe cu pag. 161 " 12 " " " 177 " 13 " " " 192 " 14 " " " 209 " 15 " " " 225 " 16 " " " 241 " 17 " " " 257 " 18 " " " 273 " 19 " " " 289 " 20 " " " 305
--	---

NORMĂ PENTRU GREUTATEA ALBITURII

Lungimea in cicero	Numărul bucăților de interlinii, quadrați și regleți ce merg într'un kg. (înălțime 51 puncte).							
	1 p.	2 p.	3 p.	4 p.	6 p.	8 p.	10 p.	12 p.
2	1560	832	564	426	286	216	176	148
3	1028	533	364	270	196	144	120	104
4	768	404	286	204	140	102	88	76
8	384	200	143	100	68	51	42	35
12	356	135	96	68	46	34	29	25
16	192	101	72	51	35	25	22	19
20	154	81	58	41	28	20	17	15

FORMATELE DE HÂRTIE

Dăm mai jos dimensiunile hârtiei fabricată în țară:

Formatul Nr. 1 = 42 × 68 centimetri.

„ „ 2 = 49 × 76 „

„ „ 4 = 54 × 84 „

„ „ 6 = 56 × 77 „

„ „ 10 = 59 × 80 „

„ „ 12 = 65 × 96 „

Semi-cartonul se fabrică de obicei pe formatul de 35 × 45, cartonul (alb sau colorat) pe formatul de 50 × 60 cm. în diverse greutăți. În alte țări mai ales în Germania, formatele de hârtie sunt reglementate și pot avea următoarele formate:

Formatul Nr. 1 = 33 × 42 centimetri.

„ „ 2 = 34 × 43 „

„ „ 3 = 36 × 45 „

„ „ 4 = 38 × 48 „

„ „ 5 = 40 × 50 „

„ „ 6 = 42 × 53 „

„ „ 7 = 44 × 56 „

„ „ 8 = 46 + 59 „

„ „ 9 = 48 + 64 „

„ „ 10 = 50 + 65 „

„ „ 11 = 54 + 68 „

„ „ 12 = 57 + 78 „

Cărțile poștale au formatul convențional de 9,2 + 14,2 stabilit de Uniunea Poștală.

NORMĂ PENTRU TĂIATUL HĂRTIEI

Numărul exempl.	Părți din coală											
	2	3	4	5	6	8	9	10	12	16	24	32
100	50	34	25	20	17	13	12	10	9	7	5	4
200	100	67	50	40	34	25	23	20	17	13	9	7
300	150	100	75	60	50	38	34	30	25	19	13	10
400	200	134	100	80	67	50	45	40	34	25	17	13
500	250	167	125	100	84	62	56	50	42	32	21	19
1000	500	334	250	200	167	125	112	100	84	63	42	32
2000	1000	667	500	400	334	250	223	200	167	125	84	62
5000	2500	1667	1250	1000	834	625	556	500	417	213	209	157
10000	5000	3334	2500	2000	1667	1250	1112	1000	834	625	417	313

CALCULAȚIA MANUSCRISULUI

Calculația manuscrisului se face astfel:

Se culege dintr'un manuscris un anumit număr de rânduri pline stabilindu-se raportul rândurilor culese față de cele scrise, se numără apoi rândurile scrise dintr'o pagină și se înmulțește cu numărul paginilor din manuscris stabilindu-se astfel totalul rândurilor scrise din tot manuscrisul. Rezultatul se împarte la numărul rândurilor scrise și se înmulțește cu numărul rândurilor culese din raportul stabilit.

Exemplu: Dacă raportul va fi 3 rânduri scrise egale cu 2 rânduri culese și dacă vom avea un manuscris de 30 de pagini a 10 rânduri pe pagină:

$$10 \text{ r.} \times 30 \text{ pag.} = 300 \text{ r.} : 3 \text{ r.} = 100 \times 2 \text{ r.} = 200 \text{ r.}$$

CALCULAȚIA GREUTĂȚII LITEREI

Pentru aflarea greutateii literei sunt 2 metode:

a) Calculația pe n^3 (nompsonpareille patrat).

b) „ „ „ cm^3 (centimetru patrat).

Pentru metoda a) un n^3 — 1 gram.

„ „ b) „ cm^3 — 19,5 grame.

NORMĂ PENTRU GREUTATEA

LINIILOR DE ALAMĂ

1 kg. linii de alama pe 1 p. măsoară în lungime 762 quad.

1	„	„	„	„	2	„	„	„	381	„
1	„	„	„	„	6	„	„	„	127	„
1	„	„	„	„	12	„	„	„	62	„

DATE DIN TRECUTUL TIPARULUI

La anul:	Sunt ani:
1350 Xilografia cărților de joc	589
1373 Inventarea hârtiei	566
1399 Nașterea lui Gutenberg	540
1440 Inventarea tiparului	499
1462 Introducerea tiparului în Italia de către Pa- nartz și Schweytem, doi lucrători ai lui Faust	477
1466 Moartea lui I. Faust la Paris	473
1466 Petru Schöeffer tipărește scrisorile lui Ci- cerone cu caractere numite apoi „cicero“	473
1468 Moartea lui Gutenberg	471
1469 Introducerea tiparului în Franța de către Michel Freiburger și G. Fichet	470
1473 Introducerea tiparului în Olanda de către Dierik Martens în orașul Aalst	464
1473 Introducerea tiparului în Ungaria prin tipog- raful Andrei Hess	466
1474 Introducerea tiparului în Anglia prin Frid- rich Corselles	465
1474 Introd. tiparului în Spania, orașul Valența	465
1476 Introd. tiparului în Boemia, orașul Pilsen	473
1483 Introd. tiparului în Suedia prin I. Schweel	456
1490 Ioan Froben toarnă primul nonpareille .	449
1493 Introducerea tiparului în Rusia de către George Cremovici	446
1508 Monahul Macarie tipărește prima carte pe pământ românesc (Târgoviște)	431
1540 Celebrul turnător parisian Claude Garamond livrează tip. Etiene primul „garmond“	399
1540 Tipăritura celei dintâi cărți rom. la Sibiu	399
1542 Introd. tiparului în Japonia prin Francisc Xavier	397
1545 Introducerea tiparului în Belgradul Serbiei	394

<u>La anul:</u>		<u>Sunt ani:</u>
1549	Introducerea tiparului în America (Mexico)	390
1559	Prima tipăritură a lui Coresi	380
1561	Cea dintâi carte bisericească tipărită românește de Coresi: teatreaevanghelul	378
1799	Introducerea tiparului în Egipt	322
1800	Inventarea preseii de fier de către Lordul Charles Stanhope	139
1814	Punerea în funcțiune a primei mașini de tipar condusă de forța aburilor, inventată de Koenig și Bauer	125
1851	Se construște prima mașină de litografie	88
1869	Inventarea matriței de stereotipie din hârtie	70
1884	Invenția Linotyp-ului de către Mergenthaler la Baltimore (S. U. A.)	55
1884	Invenția autotipiei	55

SEMNELE DE CORECTURĂ

Dacă o literă s'a cules greșit, tăiem litera cu o linie dreaptă, sau alte semne diferite din linii frânte, și însemnăm pe marginea coloanei acelși semn, punând și litera ce trebuie să înlocuiască pe cea greșită. Lipsa punctuației tot așa se notează. Dacă sunt multe litere greșite într'un cuvânt, se înseamnă toate prin atâtea linii, câte litere greșite sunt, sau dacă sunt prea multe, ~~unele~~ se șterge cuvântul întreg și se repetă la margine. Când se găsește o literă amestecată, culeasă din altă familie de caractere (mai neagră sau cursivă), se notează la margine prin punerea în pătrat sau subliniere.

Fiind într'un cuvânt o literă mai mult, sau într'o frază cuvinte repetate, vom însemna la X margine semnul X adică „deleatur“ (a suprima).

O literă întoarsă se notează la margine cu semnul „vertatur“ arătat aci.

Lipsind o literă într'un cuvânt, se șterge o literă dinainte, sau după litera care lipsește și se notează ambele la margine.

Câte-odată lipsește un cuvânt întreg. Arătăm locul cu un semn și cuvântul la margine. Dacă lipsesc mai multe cuvinte, semnul mai vizibil și se reproduc cuvintele ce lipsesc în josul paginei, sau în altă parte unde avem loc liber, arătând și în manuscris cu roșu sau albastru, partea omisă.

O literă uzată se notează, repetând litera la margine și subliniind-o de două ori.

Fiind spații prea mari între cuvintele unui rând se notează cu semnul unei linii cu semicerc. Tot astfel se arată și literile despărțite de cuvântul cărui aparțin.

Dacă între cuvinte nu-i spațiu suficient, aplicăm aceste semne.

Făcându-se o stare (aliniat nou), unde nu trebuie, semnul de aci, arată că trebuie continuat fără aliniat nou. Iar dacă dorim deschiderea unui nou aliniat notăm acest semn. Literile căzute la margine, sau cuvintele și rândurile mai ridicate se pun în linii paralele. Rândurile ce nu se aliniază nici în linie verticală se remarcă în felul arătat aci.

Un cuvânt ce urmează să fie spaționat (rărit) se înseamnă astfel, iar când dorim să desrărim, aplicăm acest semn.

În ceea ce privește sublinierile, adică distincția de caractere, autorii fac următoarele sublinieri: la cursive aplică o linie tremurată, sau o singură subliniere. La aldine (semi-negre) două linii, la compacte (negre) trei linii. Litera VERZALĂ (capitale), se notează ca și cursivul și se va indica în mod clar la margine.

Cuvintele, care nu se pot descifra dintr'un manuscris ilizibil, sau murdărit, se culeg cu floarea în jos, sau se lasă suficient pentru intercalare la corectură.

Dacă dintr'un caracter n'avem anumite litere, atunci zețarul le blochează, adică pune altele corespunzătoare ca mărime, însă cu floarea în jos. Acestea nu se corectează, ci se lasă așa; zețarul după ce și-a procurat literile respective, corectează singur.

Dacă apare albitura dintre cuvinte, o arătăm prin semnul # (ducatului).

Într'un zăț cu rânduri rărâte, cu prea mari intervale sau cu altele prea mici se aplică la marginea rândurilor semnul arătat aci.

Dacă din greșeală se șterge unul sau mai multe cuvinte, atunci se pune o linie punctată sub cuvântul șters și se indică la margine cuvântul „bun“.

Când se umblă cu zățul, adică, când se paginează, se întâmplă, ca unele cuvinte, sau să-și (rânduri) schimbe locul. Acesta se înseamnă în felul arătat, iar rândurile greșite se numerotează la margine.

Fiind schimbată într'o frază ordinea, cuvintele numerotăm.

Dacă dorim să dăm unui cuvânt importanță mai mare se va pune la mijloc într'un singur rând, notăm acest semn.

Corecturile să se noteze clar, pe cât posibil cu creion sau cerneală roșie.

Rog încă o corectură! 19/1 1928 d. Molin

Supliment la „Cartea Tipografului“ de: V. Molin | Craiova 1928.

UNIUNEA CAMERELOR DE MUNCĂ

dorind să contribuie la desăvârșirea promovării profesionale a muncitorului român, are în pregătire un mare ciclu de manuale complete, adevărate

MONOGRAFII MEȘTEȘUGĂREȘTI

menite să împlinescă un real daunător gol în literatura noastră profesională, atât de anemică. Manualele acestea, adevărate CĂRȚI DE CĂPĂȚĂI, pentru ucenic, pentru lucrător și chiar pentru meșterii cari doresc să-și însușească învățăminte din noua tehnică și artă meșteșugărească.

MANUALELE APAR ÎN
„BIBLIOTECA TEHNICĂ ȘI
ARTĂ MEȘTEȘUGĂREASCĂ”

redactate fiind de autori consacrați și revizuite de comisiuni speciale de redactare.

A apărut :

1. METODA DE CROIT
  2. MANUALUL TÂMPLARILOR (Vol. I. Tâmplăria elementară)
  3. MANUALUL OSPĂTARILOR (Arta de a servi)
  4. CARTEA TIPOGRAFULUI
  5. MANUALUL FRIZERILOR ȘI COAFORILOR
-
-

Scoala de perfecționare în artele grafice din București a Ministerului Muncii